

B.I.R. 7984

44

7984

ISTORICUL

LICEULUI

„CORIOLAN BREDICEANU“

DIN LUGOJ

DE

Dr. VASILE LOHAN

DIRECTOR.

PREȚUL 12 Lei.

TIPOGRAFIA NAȚIONALĂ, LUGOJ 460

2

B.I.R. 7984

BIBLIOTECA
Prof. I. LUPAȘ

ISTORICUL

LICEULUI

„CORIOLAN BREDICEANU“

DIN LUGOJ

DE DIRECTORUL LICEULUI

Dr. VASILE LOHAN.

ACADEMIA R.P.R.
FILIALA CLUJ
BIBLIOTECA
Nr. 15.149 1964

TIPOGRAFIA NAȚIONALĂ, LUGOJ 460

A. 232/1964

INST. IST. ACAD.
R.P.R.
BIBLIOTECA
FIL. CLUJ

Istoricul liceului Coriolan Brediceanu.

INTRODUCERE.

„Școală de suflet, de suflet românesc și prin aceasta de larg și bun suflet omenesc trebuie să fie orice așezământ de cultură. Atunci când un trecut întreg de suferinți este la începutul lui, cu atât mai puternic se pot desfășura aripile către un vrednic viitor.

Avem în puterea creșterii de către noi pe aceia cari trebuie să fie bărbații cu credință nezguduită, caracter tare, neaccesibili la egoism și la pofte materiale, cu cari se poate face o țară în stare să reziste la orice primejdii în afară și alunecări din lăuntru. Răspunderea noastră va fi grea înaintea veacurilor.

Tinerii profesori pe cari i-am găsit în vechiul centru românesc al Lugojului au arătat, într'o zi pe care nu voi uita-o, că sînt destoinici s'o poarte.“

N. Iorga.

I. Epoca înființării școalelor gramaticale.

Înaintașii noștri din județul Caraș-Severin, fie fost ei de orice neam, Români, Nemți ori Maghiari, cu anevoie au visat vreodată, că la anul Mântuirii 1922 un celebru savant al neamului românesc va scrie introducerea la cronică școalei celei mari din Lugoj devenită prin minunea grandioasă a vremurilor aceea ce dela început trebuia să fie: românească.

N. Iorga la 2 Maiu 1922 ne-a cercetat liceul și cu aceasta ocaziune rugat fiind de directorul școalei, a scris în fruntea croniceii acele admirabile idei de mai sus.

Iar eu modestul cronicar, căruia mi-a revenit datoria să încretez acest răvaș prima oră pe românește, cu admirație sfântă față de dreptatea dumnezeiască prind stilul lui Clio în mâna mea tremurândă și-l voiu purta din creștătură în creștătura cu ochii închiși, cum învășasem ca băiat de liceu, că împarte dreptate zeița Iustitiei.

Primul dascal al școlii celei mari din Lugoj, al „școlii de suflet, de suflet românesc și prin aceasta de larg și bun suflet omenesc“ în calitate de cronicar are datoria să scrie : *sine ira et studio*.

Puține licee din Transilvania și Bănat au avut un trecut atât de variat în peripeții ca liceul „Coriolan Brediceanu“. Acest trecut, dacă vom socoti dela momentul în care s'a donat primul „florin de argint“ pentru înființarea „școlii gramaticale latine“, numără chiar una sută de ani și ne prezintă toate fazele de dezvoltare a școlii secundare din Europa apuseană. Liceul „Coriolan Brediceanu“ ca tip de școală a trecut peste toate metamorfozele impuse de vremuri în evoluția învățământului secundar european.

Incepe la anul 1837 ca tip de școală medievală : „școli gramaticale latine“ inferioare, având 4 clase gramaticale, la anul 1842 se dezvoltă în școală secundară completă cu 6 clase, având clasa a V „Rhetorica“ și clasa VI „Poetica“ ; după o pauză de 6 ani, în anul 1856 se redeschide ca gimnaziu modern cu 4 clase, iar în anul școlar 1873/74 cu deschiderea clasei a V, începe dezvoltarea gimnaziului inferior în „gimnaziu cu 8 clase“. La preluarea imperiului din partea Consiliului Dirigent în anul 1919 se menține acest caracter, numai numirea se schimbă în „liceu“, dar după un an iară se schimbă în *liceu modern-real* cu bifurcație în cursul superior, în secție modernă și reală.

Ce privește limba de propunere, aceasta școală ne prezintă o variație dictată din epocă în epocă de spiritul și politica timpului. La început, ca tip de școală medievală, are limba de propunere cea latină, ca „gimnaziu inferior“ sub durata absolutismului austriac dela 1856—1861 are limba de propunere germană. Anii 1861—62 sunt ani de esitare, la începutul erei constituționale s'a impus problema din partea factorilor competenți și trebuia să se decidă caracterul școlii : fi-va pentru viitor gimnaziu românesc, ori gimnaziu maghiar ? În urma păcatului vechiu de discordie pe tema confesională între „uniții“

grecocatolici și „neuniții ortodoxi“, precum și în urma ținutei preapuțin demne a *comitelui suprem* (prefect), care era de naționalitate român, Emanuel Gojdu, am pierdut procesul și o grupă, ca număr neînsemnat de mică de unguri, cari în sfatul județian reprezentau oficialitatea, dar nu masele largi a le populațiunii județene, cu o cutezanță ne mai pomenită și precum vom vedea mai târziu, cu falsificarea și pervertirea faptelor, declară școala secundară din Lugoj „*gimnaziu romano-catolic maghiar*“. Aceasta declarație fù consfințită de guvern și mai târziu prin etatizarea școlii potențată la extrem. Și bieții Români se pomeniră dintr'odată cu o pepinerie de maghiarizare cum rar se mai găsea alta în tot largul Ungariei repauzate. Acest caracter și l-a menținut până în an. 1919, când Românii ajunseră stăpâni pe pământul lor strămoșesc.

Dar să începem da capo.

Lugojul este oraș vechiu, prima amintire a comunei o găsim într-o diplomă din 1369, și mirare, că nu dăm de urmele unei școli secundare până în veacul al XIX-lea. Cauza verosimilă va fi, că abia s'a avântat la rangul de oraș în calitate de cetate crăiască, era un centru strategic de apărare contra turcilor, apoi urmă ocupațiunea turcească, sub care se stinse orice viață culturală.

La anul 1718 episcopul romano-catolic din Timișoara trimite la Lugoj 2 călugări minoriți, cu destinația să păstorească puținii credincioși coloniști germani nu de mult veniți pe plaiurile noastre. Acești călugări conform programei dictate de Roma, că prin amvon (predică) și școală au să cucească lumea, pre lângă păstorirea sufletească se îndeletniciau și cu învățământul. Pretutindenea unde se stabiliseră, lângă biserică aveau și câte-o școală. A fost timp, când învățământul din Transilvania, unde erau organizați în *provincie călugărească* independentă, constituia monopolul lor.

Nu ne vom mira deci, dacă în bordeiul smerit de lemn, ridicat pe malul stâng al Timișului, pe locul unde avem azi teatrul orașenesc, care li-s'a dat de primul lăcaș, s'a născut idea înfiripării unei școli elementare și a unei secundare. Sărăcia însă, în urma pustiirii turcești, era mare de totul și acești zelosi, fanatici muncitori, cu greu izbutiră a-și realiza intențiile. Școala primară au înfiripat-o cu mari greutateți, dar mai departe n'o pot duce. Trec chiar una sută de ani de la venirea lor

când pe la anii 1815—23 părintele Richard conducea un fel de școală secundară particulară, pregătea în particular pe tinerii dornici după învățătură și-i trimitea să dea examenele la vr'o școala publică din Timișoara, Arad sau alte orașe. Se întâmplă însă, că acest călugăr zelos din motive sanitare, așa ne spune cronica, nu mai poate continua instruire particulară.

Dar o idee născută și pornită pe calea realizării nu poate cădea deodată în neant.

Lipsa unei școli secundare începe a fi tot mai pronunțată și atingea interesele vitale chiar a păturei sociale suprapuse, căci învățătura pe acele vremuri constituia în primul loc privilegiul celor privilegiați. Aceștia, deși puțini la număr, dar erau destul de tari pentru a forma o opinie publică.

Vasile Petrovici, primul subprefect, a cărui naționalitate n'am putut-o stabili, e mai probabil însă, că a fost sârb și nu român, ungur la nici un caz n'a fost, ca ecoul opiniei publice face propunerea în sfatul județului ținut la 10. Dec. 1823 să se înființeze în Lugoj o „școală *grammaticală latină*.” Pentru a putea realiza acest scop face un apel călduros către reprezentanții constituționali, (status et ordines) prelații bisericești, baronii, magnații și nobilimea județului să contribuie cu ofrandele lor benevole. Omul însă și-a cunoscut bine prietenii, știa că suma recerută pentru înființarea unui gimnaziu din subscripții publice, nu se va aduna în curând, deci face propunerea că deocamdată dascălii școlii se vor plăti din procentele capitalului însurecțional de 10.000 florini în argint.

Vasile Petrovici, pentru ca să dea mai mare aplomb propunerii sale, îndată depune pe masa județului 500 floreni, drept donație făcută pentru scopul amintit. Insuflețirea ia avânt ne mai pomenit; magnații și nobilimea prezintă donează pe altarul culturii 3600 floreni. Și cu aceasta se epuizează aproape toată vloga de jertfă a celor puternici pentru un scop cultural. Urmează cuvântul și faptele celor mulți, împilați, a iobagilor români.

E cu dreptate, ca din perspectiva celor 100 de ani să facem puțină socoată și să stabilim precis: ce au făcut și ce au jertfit Domnii Magnați, prelați, nobili, atotputernici și cu ce a contribuit „misera plebs” valahă la ridicarea „școlii grammaticele latine” din Lugoj.

Am văzut, că dărnicia magnaților a culminat în donația de 3600 floreni.

Donatorii acestei sume erau după naționalitate: români, unguri, germani (șvabi) și sârbi.

E foarte instructiv să-i grupăm după naționalitate cu sumele donate.

Români: Athanasievici protopop 100 fl., Athanasievici Ion 100 fl., Motus 30 fl., Mihuți Ion 30 fl., Athanasievici Constantin 10 fl., total 270 florini.

Sârbi: Petrovici Vasile 500 fl., Lovrencici 200 fl., Iagodici 100 fl., Vidovici 20 fl., Stojanovici 40 fl., Juncovici 10 fl., total 870 florini.

Unguri: Baronul Bernathfy 1000 fl., Szij 100 fl., Iakabffy Nicolae 100 fl., Petko Ion 100 fl., Fogarassy 100 fl., Tarjanyi 20 fl., Papházi Gh. 20 fl., Zakarias 20 fl., Tóth Mihaiu 50 fl., lancesó 10 fl., Szöllősi 10 fl., Balogh 10 fl., Molnar 14 fl., Papházi I. 13 fl., total 1567 florini.

Germani: Melcer Ion 100 fl., Suplaiszky 100 fl., Frummer Iosif 100 fl., Frummer Sigismond 100 fl., Fischer Iosif 100 fl., Pausz Stefan 100 fl. și 50 stânjeni de lemne, Podhraczky 20 fl., Marsovszky L. 20 fl., Marsovszky 50 fl., Frummer Antoniu 55 fl., Ulrik Andreiu 30 fl., Rosenegger 10 fl., total 805 fl. și 50 stânjeni de lemne.

O privire peste acest tablou și vom vedea, că nobilimea maghiară în frunte cu baronul Bernathfy donează suma de 1567 floreni, pecând Românii numai suma de 270 floreni. Trebuie să știm însă, că până când cei 14 Maghiari reprezentau puterea constituțională și averea județului era în mâna lor, cele trei familii române (Athanasievici, Mihuțiu și Motus) reprezentau pe iobagii săraci, despoiați de orice drept, căci erau afară de cadrele constituției. Donația de 1567 floreni a privilegiaților „*status et ordines*” maghiari în raport cu moșiile mari și drepturile de exploatare a muncii iobagilor ce aveau în mâinile lor, apare ridicolă. Și vom vedea cum au știut ei și cu această ocaziune să transpună sarcina pe umerii populației române și în urmă ei să tragă folosul.

Sfatul județean a primit propunerile vice-comitelui (subprefect) Vasile Petrovici cu unanimitate de voturi și a decis în principiu înființarea unei *școli grammaticale latine*, subscriind cu ocaziunea aceasta pentru fondul școlar, — precum am văzut — 3600 floreni. A mai decis, că pentru augmentarea fondului se va cere ajutorul episcopului rom. catolic de Cianad (cu reședința în Timișoara), a administratorilor diecezani de religiunea ortodoxă din Timișoara și Verșeț, asemenea și a celorlalți proprietari din județ.

Cronica nu amintește, că Prea Sfințiții prelați sus citați ar fi răspuns cu oferta unei sume cât de modeste, nici ceilalți proprietari, afară de câteva excepțiuni, nu apar în pomelnicul donatorilor, mai frumos rezultat are propaganda inaugurată de protopopul Lugojului, Athanasievici și a directorului școalelor districtuale, Ioan Mihuțiu, cari cutrieră satele, și câștigă frumoase oferte dela preoți, dela învățători, dela comunele noastre românești. Este lung pomelnicul acestora, vom aminti numai câteva date :

Cojocarii și cizmarii din Lugoj 210 fl., dela plebea contribuentă din Lugoj 355 fl. 48 cr., din cercul Vrăniuțiu 467 fl. 27 cr., Bulciu 157 fl. 20 cr., Bocșa 224 fl. 33 cr., Cercul Timiș 25 fl. 35 cr., Brebul 65 fl. 55 cr., Birchiș 61 fl., Districtul Lugoj 255 fl. 39 cr., Oravița 145 fl. 22 cr. și altele.

Și când nu curgeau ofertele de bună voie, s'a pus în mișcare aparatul oficial, solgăbirăii districtuali găsiu destule ocaziuni să amendeze pe bieții iobagi. Un cronicar anonim ne amintește, că dintre toți cel mai zelos solgăbirău a fost Jakabffy Kristofor, „care prin neintreruptul seu fatigiu dela singuratici din Lugosiu, dela magistratu și prin menirea *pedep-selor banali în folosul fondului școlar au câștigat cele mai formose rezultate.*“

Se constituie și un comitet școlar permanent, care administrează fondul. Dar merge greu de totul. La anul 1830 orașul văzând că nici după o agitație de 7 ani nu-i posibilă deschiderea școlaei grammaticale, se obligă prin contractul aprobat de Camera aulică la 10 Noemvrie cu Nr. 36.500 că va contribui anual cu 200 fl. la susținerea școlaei.

Camera erarială crăiască la anul 1835 donează județului, escluzive pentru zidirea unei școli, locul viran „*de lângă punte*“ (azi podul de fier) în partea germană a orașului, în extensiune de 170 □ stânjeni și 1000 m³ de var nestâns dela Ciclovamontană. Darul crăesc din urmă este mai mult o prestațiune a populației române. Căci piatra de var a fost scoasă din munte de iobagii români din Ciclova și a fost arsă în cuptoare tot de ei, iar caratul varului dela Ciclova la Lugoj o fac Români din districtul Oraviței la ordinul solgăbirăului.

În a. 1836 fondul școlar avea în număr 9788 fl. 50 cr., sumă prea mică ca să se poată zidi școala și să mai rămână un capital suficient pentru ca din procentele aceluia să fie plătiți

profesorii. Comitetul școlar totuși face planul și sfatul județean decide, ca să se înceapă zidirea școlii încă anul acestă.

Solgăbirăul Iakabffy ordonă munca obligătoare gratuită și încep Românii a căra lemne din pădure, nisip din alvia Timișului, cărămidă și piatră, cei cari aveau trăgători, iar cari nu aveau, lucrau cu ziua pe lângă meșterii zidari și tâmplari. Lucrul curgea ca la o coșniță de albi și școala gramaticală latină în câteva luni a răsărit ca din pământ — din sudoarea Românilor și din florenii dați, ori luati în mare parte din punga Românilor.

Edificiul școlar avea 5 camere la etaj și tot atâtea în parter. În etaj se decide a fi plasată școala, iar parterul să fie închiriat.

Comitetul școlar ne prezintă după terminarea zidirii următorul bilanț :

Fondul școlar în numărare	. 9788 fl. 50 cr.
Spesele edificiului școlar și înzestrarea cu mobilier	6844 „ 63 „
	<u>2943 fl. 87 cr.</u>
Procentele anuale după capital	. 176 fl. 37 cr.
Chiria prăvăliilor din parter	. 430 „ — „
Contribuirea anuală a orașului	. 200 „ — „
	<u>806 fl. 37 cr.</u>

În baza acestei situații congregația județeană în anul 1837 sub No. 597 decide ca, dela toamnă să înceapă prelegerile cu patru clase și pentru 4 profesori fixează salariul anual câte 200—200 fl. Încep tratativele cu călugării minorități în privința profesorilor și la 3 Iulie 1837 se iscălește contractul încheiat între județ de o parte și între reprezentantul minorităților, Augustin Lachner de alta parte, pe lângă următoarele condițiuni :

1. Ordul minorităților se deobligă a prevedea „Școlile din Lugoj“ cu patru dascăli cucernici, bine evalificați, cari pentru leafă anuală de câte 200 fl. vor face instrucția și educația elevilor conform cu principiile regulamentului în vigoare.

2. Ordul având în vedere necesitatea augmentării din an în an a fondului școlar, se va îngriji ca oficiul directoral să fie purtat de guardianul 1) local, 5 ani în mod gratuit, iar după 5 ani

1) guardian = stareț.

va primi anual un onorar de 100 floreni, după 10 ani onorarul anual va fi 200 floreni.

3. Ordul nu-și formează nici un fel de pretenziune referitor la locuința profesorilor și a directorului în edificiul școlar. In urma acestora :

4. „*Nobilul Județ al Caraș-Severinului*“ se deobligă a solvi ordului minoriților în patru rate anual 800 floreni, drept salariu a celor 4 profesori numiți pentru „*Școalele din Lugoj*“.

5. Județul se deobligă a solvi directorului după 5 ani dela deschiderea școlii, anual 200 floreni, iar după 10 ani 200 floreni onorar.

6. Pentru recvizitele de cancelarie județul va solvi anual directorului 8 floreni.

Acest contract se poate considera cu drept cuvânt de primul act fundamental, dar în care nu-i stabilit mai deaproape caracterul școlii : este oare maghiară, română ori latină. Ambele părți contractante amintesc numai „*Școalele din Lugoj*“. Inșă din punctul prim al contractului putem deduce cu precizie, ce fel de școli au fost aceste.

Ordul călugărilor se deobligă, că cei patru dascăli cucernici vor face înștrucția și educația elevilor conform regulamentului în vigoare.

Regulamentul în vigoare era „*Ratio educationis publicae totiusque rei literariae per regnum Hungariae et Prövincias eidem adnexas,*“ edat de Maria Terezia la a. 1777, revăzut și schimbat la a. 1806. Acest regulament cuprinde organizația învățământului de toate gradele din Austro-Ungaria. Aceasta organizație avea ca școli secundare *gimnaziul mic* sau inferior cu patru clase și *gimnaziul mare* sau superior cu șase clase, clasa a V și VI, Rhetorica și Poetica se numiau și clase „*humaniorae*.“

Ca limbă de propunere nu recunoștea alta, decât cea latină. Școalele din Lugoj nu puteau avea altă organizație, de cât cea prescrisă de „*Ratio educationis*“, prin urmare au fost un gimnaziu mic cu patru clase cu limba de propunere latină. In toate clasele studiul principal, care ocupa majoritatea orelor era gramatica limbii latine, cititul și scrierea ortografică ; în clasa I se mai învătă puțină socoată, în cl. II mai aveau puțină geografie, în cl. III, IV istorie. Toate aceste studii se memorizau pe latinește din manuale latine. Religia se propunea în 2 ore săptămânale. Probabil e, că elevii unguri pe lângă studiile înși-

rate mai învățau și limba lor maghiară. Cursurile se făceau după sistemul de clasă; într'o clasă toate studiile le avea un singur profesor. Această organizație față de sistemul pe specialități are avantajul mare din punct de vedere educativ, că profesorul de clasa are ocaziune a-și cunoaște perfect școlarii cu toate pornirile sufletești, bune și rele. Anul școlar se împarte în 2 semestre, la finea fiecăruia în Februarie și Iulie se dădea examen public. Clasificarea se făcea cu mențiunea: *Classis prima*, *eminens primus*, *secundus*, *terțius* etc; *classis secunda primus*, *secundus*, *terțius* etc. Elevii după progres erau grupați în două grupe. In grupa întâie erau eminentii, cel mai bun între aceștia era *primus eminens*, îi urmă *secundus eminens* și așa mai departe; în grupa a două erau elevii mai slabi cu clasificarea de gradul al doilea.

Corpul profesoral în anul prim a fost compus din următorii:

Lachner Augustin, guardian, director

Beckóy Bertalan profesorul clasei I.

Hoach Solomon „ „ II.

Paulinyi Paulin „ „ III.

Sujanszky Eustach „ „ IV.

Inaugurarea anului prim se face la 9 Octomvrie 1837 de Oficialitatea județului cu mare „păradă“. Discursul festival îl rostește Kiss Andreiu, al doilea subprefect, care la fine în numele județului, *mai bine zis în numele celor 20—30 de magnați și nobili maghiari*, cari aveau în mână autonomia județului și cari au contribuit la înființarea gimnazului cu vr'o 2000 fl., predă cheile școalei directorului.

După festival s'a dat un „magnum aldomás more patrio“, o masă lungă, după obiceiul strămoșesc, în sfânta mănăstire a minoriților, unde s'au închinat păharele latinește, ungurește, nemțește și sârbește. Români, sârmanii Români, cari au scos 1000 m³ var din muntele dela Ciclova, l-au ars în cuptoare, l-au cărat la Lugoș la o distanță de 250 Km., cari au tăiat stejarii cei mai înalți din pădurea Oloșagului, i-au cioplit și cărat la Lugoș, și nici surcelele nu le-au putut avea gratuit, căci solgăbiroul Jakabfy a încassat de la ei pentru surcele 18 fl. 9 cr., cari au cărat nisipul, cărămidă și piatra necesară, cari au prestat tot lucrul manual la zidirea școalei, jocării din Lugoș, Români din districtul Birchișului, Boceși, Brebulului, Oraviței etc, cari și-au deschis punga larg și au contribuit din sărăcia

lor cu bani și prestațiuni în valoare de 2 ori mai mare ca toți magnații și nobilii maghiari, aceștia toți au rămas pe din afară, nu mai aveau ce căuta la școala zidită cu sudoarea lor. Căci așa era dreptatea ungurească, dar dreptatea ungurească nu-i și dreptate dumnezăiască, aceasta a întârziat aproape o sută de ani până le-a redat Românilor școala lor.

Anul prim a fost numai o încercare și a funcționat școala în baza contractului citat mai sus,* și încheiat între ordinul minoriților și județ, dar aceasta era numai o convențiune particulară fără criterii de drept public. Văzând județul, că școala anul prim a funcționat spre mulțumirea tuturor, în anul 1838 cu petiția No. 1994 cere dela Locotenența Crăiască recunoașterea dreptului de școală publică. Aprobarea a întârziat aproape patru ani; Locotenența Crăiască înainte de a decide în cauză cere județului garanțe, că va putea susține școala din fondurile proprii, fără a recurge la nici un ajutor banal din cassa statului. Domnii magnați strinși cu ușa au trebuit să facă litere fundamentale după toate formalitățile diplomatice medievale. O fac la an 1839 sub No. 1101.

„Noi Înalții Prelați bisericești, Magnații, Stegarii și Nobilii județului Caraș-Severin aducem prin Literile prezente la cunoștința tuturor în prezent și viitor — — — — —

— — — — —
că dupăce fondul școlar în decursul anilor de la 1824 s'a sporit într'atâta, că am putut zidi *pe spesele noastre proprii* — da, cu palmele Românilor — un edificiu corespunzător pentru școală și afară de spesele avute cu zidirea după raportul ce ni l-a înaintat **perceptorul** mai avem în cassă în număr și în contracte cu 6%, 7059 floreni 53 cr., în contracte cu 5%, 200 floreni, astfel fiindu-ne asigurat anual prin %-ele după capital 433 fl. 36 cr., din contribuirea orașului 200 floreni, din chirie 472 fl., total 1105 fl. 36 cr., din care sumă se poate acoperi salariul celor 4 învățători și a directorului, angajați din ordinul Minorităților pentru cele 4 clase deschise ale **Școalelor Grammaticale**, deci declărăm solemn, că tot capitalul sus amintit și edificiul îl donăm pentru totdeauna și irevocabil, **institutului școlar din Lugoj**“.

Înainte de a continua resumatul acestor litere fundamentale să ne oprim puțin și să supunem criticei un fapt aproape de necrezut. Prelații și magnații, afirmă cu mare emfas că au un

capital de 7259 fl. 53 cr. Oare de unde? În anul 1837 după terminarea zidirei am văzut, că le-a rămas un capital de 2943 fl. 47 cr., cum s'a sporit acest fond în 2 ani cu aproape 5000 fl.? După ce le am văzut mai înainte dărnicia, am rămânea nedumeriți, dacă însuși ei nu ne-ar da firul, cu care în mod logic putem deslega problema.

Și anume magnații amintesc de raportul receptorului. Așa dar fondul școlar a trecut dela comitetul școlar sub administrația *receptorului*. Foarte natural! Comitetul școlar numai avea chip și mod de a mai spori fondul pe cale socială, s'a dat pe mâna receptorului, să-l sporească cu „șroful“ oficial. Dar bine, receptorul era un funcționar care nu „percepia“ nimic dela magnați și nobili, doar nu pentru aceea erau ei magnați, prelați și nobili, ca să plătească dări; dările le plătea „*plebea contribuentă*“. Misera plebs contribuens. Cred, că suntem pe deplin lămuriți: cine a sporit fondul școlar dela 1837—39 cu 4316 fl. 06 cr. „*Plebea contribuentă*“ cu „șroful“ pus în funcționare de *receptor*.

Vom mai aminti din conținutul acestor litere fundațiile, că aci găsim bine determinat și caracterul școalelor înființate, când se spune *expressis verbis* „*patru școale grammaticale*“, cu alte cuvinte un gimnaziu inferior cu patru clase, punându-se tot odată în vedere, că întru cât fondul s'ar spori, vor fi deschise și clasele humaniore (V, VI) pre lângă aprobarea Majestății Sale Regale.

Se mai amintește, că în calitate de dascăli și director vor fi primiți numai călugării, cari au obținut aprobarea directorului regional din Oradia-Mare și cari vor ști bine limba maghiară.

Antecesorii noștri maghiari se referă la condițiunea aceasta, din urmă stipulată în primele litere fundațiile și afirmă, că școala înființată a fost un gimnaziu maghiar, care fiind condus de călugări catolici, mai avea și caracterul confesional, catolic. Vom vedea mai târziu cum a abuzat oficialitatea județeană la anul 1861 de aceasta afirmația neintemeiată și pervertind adevărul a decretat că, gimnaziul din Lugoj în totdeauna a fost și pentru viitor trebuie să fie gimnaziu maghiar catolic.

Dar în literile fundațiile nicăierea nu se face amintire în legătură cu școalele înființate, că acele ar fi maghiare și catolice, ci se zice că sunt școli gramaticale, iar profesorii se

deobligă a face instrucția elevilor în baza regulamentului în vigoare, care precum am văzut era Ratio educationis.

Mai avem un argument decisiv contra afirmațiunei maghiarilor, și acesta este propunerea subprefectului Vasile Petrovici la anul 1823, care este pentru înființarea unei școli gramaticale latine. Subscripțiile publice se cer pentru acest scop, Români toți, pe câți i-am văzut, fac contribuiri lor în bani și prestațiuni, pentru școlile gramaticale latine și nu pentru școala maghiară catolică.

La anul 1842 magnații, prelații și nobilii județului, în ședința ordinară trec la procesul verbal No. 167 cu omagială suspunere rezoluțiunea mai înaltă a Majestății Sale Regale, prin care gimnaziul mic din Lugoj este recunoscut ca fondat din oferte publice, i-se dă dreptul de școală publică și se aprobă literile fundamentale.

Abia trece un an și Județul decide, că va deschide și clasele humaniore. Pentru a satisface cerințelor legale, compune din nou două litere fundamentale pentru 6 clase, asigurând venitele necesare pentru plățirea a 6 profesori și a directorului, incheie și cu ordul minoriților un nou contract. Ambele acte au fost înaintate cu No. 3180 pentru înaltă aprobare Locotenenței Crăești. Aprobarea vine numai la 1847, în care se zice, că Majestatea sa Cesaro-Regală, cu rezoluțiunea înaltă din 13 Martie 1847, s'a îndurat prea grațios a concede înființarea clasei V și VI la gimnaziul mic din Lugoj, respective a ridica gimnaziul mic la gradul de gimnaziu mare, ca înființat *din oferte publice*, aprobă și literile fundamentale, asemenea și contractul stipulat cu ordul minoriților.

Nici în a două litere fundamentale și nici în decretul regal de aprobare nicăiri nici o amintire de *ginnaziu maghiar romano-catolic*, deși suntem în era deșteptării și a reformelor mari naționale, în pragul revoluției, când începe maghiarizarea instituțiilor publice.

Din epoca aceasta relevăm ca eveniment important pentru noi Români că, începând cu anul 1841 se propune și religia ortodoxă, în calitate de catihet ortodox funcționează preotul Marcovici Ioan 1841—46, și diaconul Theodori Dimitrie 1847—51.

Școala funcționează și în anii revoluției din 1848—49; în anul 1847—48 atingi maximul de elevi, 118 dela înființare.

După sufocarea revoluției, cu începutul erei absolutistice

la a. 1851 se închid porțile gimnaziului pentru 6 ani, din două motive: nu sunt profesori și nu sunt bani pentru salarizarea profesorilor, conform organizației noi ce s'a dat școalelor. În edificiul gimnaziului se plasează un spital militar până la anul 1856, — și cu aceasta se încheie epoca I a școalelor din Lugoj, care este epoca înființării și a organizației ca tip de școală medievală.

II. Epoca germană, organizația modernă a gimnaziului sub absolutism 1856—1861.

Sub regimul absolutist austriac autonomia municipală a județului a fost suspendată; Bănatul ca provincie cu numirea de Voivodatul sârbesc avea șeful suprem administrativ în Timișoara. Lugojul ca rezidența districtului cu același nume avea șeful său administrativ, care a preluat și patronatul gimnaziului.

Școalele în toată Austro-Ungaria primesc o nouă organizație, din care s'a dezvoltat organizația modernă a școalelor secundare.

Contele Thun Leone, ministrul de instrucțiune austriac face o reformă radicală a învățământului după model prusiac. Bazele acestei reforme sunt depuse în „Entwurf der Organisation der Gymnasien und Realschulen in Oesterreich“. Școalele secundare sunt gimnazii cu 4 clase și cu 8 clase, școli reale cu 8 clase, cu programă binefixată, în care și mai departe limba latină și elină rămâne centrul instrucțiunii, dar cu alt scop. Mai înainte limba latină se învăța cu scop practic de a fi întrebuințată în viața publică, fiind limbă oficială în administrație și în școli, de acuma încolo se învăța cu scop cultural, științific. Limba oficială în toate serviciile publice este cea germană, care se introduce și în școli, ca limbă de propunere. Prelângă limba de propunere germană se admit ca studiu facultativ și limbile regiunii. Distribuirea studiilor între profesori se face pe specialități și nu pe clase. Cvalificația profesorilor se face după grupările de specialități: 1. latină—elină, 2. germană—maghiară, germană—română, 3. istorie—geografie, 4. matematică—fizică.

Salarul profesorului suplinitor se ridică la 630 fl. anual, a profesorului titular la 735 fl. și a directorului la 1000 fl.

Am arătat mai sus că gimnaziul din Lugoj la a. 1851 s'a închis din lipsa fondurilor, dar nici Țorul minorităților nu mai

avea călugări cvalificați și cu examene de specialitate cum se pretindea prin noua organizație.

Nemulțumirea era mare în oraș, părinții cu copii pentru învățatură asaltau primăria și pe șeful administrativ, cerând deschiderea gimnaziului cu ori-ce preț. Fondul școlii s'a sporit prin venitele neridicate la 18595 floreni, dar din o/o-ele acestui fond nu se putea plăti nici chiar un profesor titular, de aceea primăria se declară gata de a aduce suprema jertfă admisă de situația financiară a orașului și decide, că va contribui la susținerea gimnaziului cu 2500 fl. anual, în loc de 400 fl. Atunci șeful administrativ invită pe Klumpar Ioan Florian, profesor de naționalitate boem, în calitate de director, iar pe Billman Martin preot rom, catolic, ca profesor de religie. Cu acești 2 profesori se redeschide cl. I gimnazială în anul 1856, și în anii următori celelalte clase cu profesori veniți din Boemia și Austria, boemi, germani, cum au fost: Sary Iuliu, Orizhal, Vrabc, Malina, Repitsch, Schreiber, Klammer.

Caracterul școlii este determinat oficial: gimnaziu public în Lugoj, Oeffentliches Gymnasium in Lugos și avea sigil cu circumscripția: Sigill. Caesar. Reg. Gymnasii Lugosiensis.

Pentru noi Români este de mare interes că se introduce și limba română, ca studiu obligator, pentru toți elevii români; primul profesor de limba română a fost canonicul greco-catolic cu nume unguresc, Mihail Nagy, dar cu inimă înflăcărată de sentimente românești, căci până la 1860 propune limba română în toate clasele fără nici o remunerație. După dânsul a urmat la catedra de limba română cononicul gr.-catolic. Liviu Andreiu.

Se constituie și un comitet școlar în frunte cu Alexandru Dobra, episcop greco-catolic, Alexandru Athanesevici, Alexandru Makay ca membri ordinari Ioan Lisca și Ioan Marcu ca membri suplinitori.

Viața internă a gimnaziului prezintă un aspect cu totul deosebit ca mai înainte.

Profesorii noi compun un regulament disciplinar și introduc mijloace de învățământ, de cari gimnaziul anterior era cu totul lipsit. Înființează bibliotecă profesorală și pentru elevi, înființează colecții pentru științele naturale, cumpără hărți, atlase pentru geografie și istorie, se sulevă ideea unui fond de ajutorare pentru elevii săraci și altele.

Profesorul care avea mai multe ore în clasă era dirigintele

clasei, controlă progresul și purtarea elevilor, înaintă lunar raport despre progresul obținut la fiecare studiu, despre lipsurile observate, despre metoda profesorilor, disciplina și gradele de pedeapsă aplicate în clasă.

Fiecare profesor înaintă lunar programă analitică asupra materialului interpretat.

În genere învățământul se făcea cu mult burocratism, dar era ordine și disciplină de i-a mers vestea.

În urma Diplomei din Octomvrie 1860 Habsburgii se impac cu Maghiarii, absolutismul înceată și se restituie guvernul din 1848. Revenirea Ungurilor la putere a avut ca urmare, că toți profesorii boemi și germani, dela gimnaziul din Lugoj au fost destituiți, din motivul că nu cunosc limba maghiară, singur Billman a fost lăsat la catedră.

III. Epoca luptelor între Români și Maghiari pentru posesiunea gimnaziului, maghiarizarea și desvolta-rea școlii în gimnaziu cu opt clase. 1861—1919.

Comitetul școlar la 17 Sept. 1861 se întrunește în ședință și alege profesori noi, pe Billman Martin de director, Várkonyi Árpád, Reptsik Ioan, și Olteanu Ioan, pe acest din urmă la catedra de limba română; nu era profesor cvalificat, ci numai absolvent al facultății teologice la universitatea din Budapesta, mai târziu ajunge episcop gr. cat. în Lugoj.

Locotenența Crăiască din Buda, la 1 August 1861, cu ord. No. 41439 invită comitetul administrativ județan și direcțiunea gimnaziului să se declare: ce fel de modificări se recer cu privire la limba de propunere în gimnaziul din Lugoj?

În fruntea județului, în calitate de comite suprem (prefect), stătea un Român, Emanuel Gojdu, acesta convoacă congregația județană pe ziua de 7 August. În congregația aceasta trebuia să se discute și ordinul Locotenenței sus citat în chestia limbei de propunere la gimnaziu. La Procesul verbal, redactat în ședință sub No. 543, găsim, că Szende Bela, primul subprefect prezintă și dă citire ordinului înalt apoi urmează înmediat fără amintirea discuției, dacă a fost ori ba, deciziunea congregației. Ce privește modificarea limbei de propunere în școlile secundare, gimnaziile inferioare și superioare, în meritul cauzei se va raporta Locotenenței Crăești că: „Înainte cu mai multe decenii

județul a ridicat din oferte libere în partea Lugojul Nemțesc *un gimnaziu maghiar, catolic* cu 6 clase, *în acest gimnaziu conform literelor fundaționale toate studiile au fost propuse în limba maghiară* până la absolutismul austriac; însă sub era absolutista contra voinței fondatorilor s'a introdus limba germană ca limbă de propunere și aceea s'a folosit până la finea anului școlar terminat, acuma însă după restituirea constituției *locuitorii județului* din grațitudine față de fondatori decid ca, limba de propunere în acest *gimnaziu maghiar, catolic, să fie limba maghiară*, și dispun ca, cu începutul anului școlar 1861—62 de fapt să se și introducă, dar din considerații de echitate față de populațiunea română, care constituie majoritatea locuitorilor din județ, decidem înființarea unei catedre de limba și literatura română în *acest gimnaziu maghiar, catolic*, declarând totodată, că la complenirea tuturor catedrelor, pe lângă calificăție egală, vor fi preferiți profesorii cari vorbesc limba română.

De altcum congregația ridică protest contra titlaturei greșite, ce s'a dat de Locotenența Craiască gimnaziului numindu-l *gimnaziu greco-catolic*."

Din acest Proces verbal nu se vede, că prezidentul român, E. Gojdu ar fi pus chestia la discuție, ori la votare nominală, ci propunerea unui subprefect maghiar a trecut-o prin sedință și la Procesul verbal cu un gest diplomatic și foarte șiret. Mai vedem, că un vicișpan în fața congregației pervertește adevărul, pleacă dela o premisă falsă, când afirmă că „*înainte cu mai multe decenii județul a înființat un gimnaziu maghiar, catolic și că „*în acest gimnaziu conform literelor fundaționale până la absolutism toate studiile au fost propuse în limbă maghiară.”

Noi până acuma n'am găsit nicăierea, nici în literile fundaționale, nici în alte documente, că *școalele gramaticale din Lugoj înainte de 1856 să fie fost gimnaziu maghiar catolic cu limba de propunere maghiară*.

Ne miră, cum s'a putut trece la Procesul-verbal cu aprobarea comitetului suprem român aceasta falsificare a adevărului istoric. Românii naționaliști pentru aceasta s'au revoltat greu contra lui Gojdu și nu l-au iertat până la moarte, pentru ținuta puțin deamănă de un Român. Ca mărturie a acestei revolte, avem o volantă scrisă și tipărită în a. 1864 de „Unu amicu alu adevărului și alu dreptatei.” Fiind chestia de mare

împorantă pentru noi, vom cită partea referitoare, cu ortografia originală.

„În congregatiunea Universității comitatense tîenute în Lugosiu în lun'a lui augustu 1861 cu emissulu consiliului locot. d'în Buda cerendu-se dechlaratiunea Universității; că cu privire la împrejurările și îndîgîntiele escate prin stramutarea sîstemei: în care limba să se propuna studiile la gimnasiul d'în Lugosiu? Și candu eră să se iee cuestiunea acesta la desbatere, si sê se dee dechiarățiunea pozitivă, atunci comitele supremu romanu, prin puterea sa absolută a subtrasu cuestiunea acest'a împorantă, și de vietia pentru romanii d'în comitatulu Carasiu, dela desbatere — — — —.“

Pesti Frigyes, în istoria județului Caras-Severin *) afirmă, că s'a admis discuție asupra chestiei și în focul discuției Billman Martin, care apără întereșele maghiare, ia apostrofat pe reprezentanții români, cari pretindeau, ca gimnaziul să fie românesc, cu cuvintele: „Dacă Românii vreu să aibă gimnaziul lor propriu, să-și zidească unul, dar să nu rîvnească al luă pe al nostru.“

Atunci comitele suprem, Gojdu, cu scopul ca să împace ambele partide, pe Unguri și pe Români, s'a ridicat și între aplausele și aprobările tuturor face propunerea, ca pentru Români să se înființeze un gimnaziu românesc, el însuși donează 2000 fl. spre acest scop.

Astfel ne esplicăm ca cei 45 reprezentanți români, **) cari

*) Tomul II. p. 383.

**) Gojdu și-a ocupat p. de comite in congreg. din 27 Febr. 1861.

În congregația din 7. Aug. 1861. Au fost prezenți *Gojdu*, Szende Bela, I subprefect, Marsovsky, II subprefect, *Ivanescu Stefan*, Kassics, Paltyansky E., *Marianescu A.*, Tausz I, Hass I., Marcovici, Tagheber, *Athanasziewics S.*, Fejér I., Maly I., Podhraszky, Putnic I., Litsek, Hoffman, *Rezey A.*, *Iancovici*, Krengel, *Antonescu*, *Marginea*, *Stojan*, *Vuia P.*, *Rați P.*, Vidovics T., Szende L., *Hațegan Dimitrie*, Kiss F., Szivos L., *Pascu I.*, *Stoia-kovits D.*, Kondaly Bazil, *Stoica Jacob*, *Popovicsch*, Leitner, *Dragoi Gh.* *Dragomir*, Milos, *Miclea* jurați. Asbot, *Ianculescu* casieri, Baghy contabil, *Georgevici*, Petrovici, *Vancia* contabili. *Trandaffiy*? Tagheber perceptor, Zsidak, Csakanyi medici, Schwarz, Krahl, Kohn medic, *Vancia* arhiv, Zaharias, *Radulescu* ingin., Orbok, Demeter, *Todor*, *Bercian*, Szivos, Deak, Schiesler, *Opsa*, *Iovița*. Total 31 funcționari și 14 reprezentanți români, anume: Ivanovits, Hazy, Millencovici, Nagy M., Liviu, Andreu, Marcu, Alexandrovici, Popescu, Țapu, Popovici Ioan, Catrusca, Bercian St, Popovici D, Pârvu, și alții.

formau majoritatea în Congregație, în mod tacit au abstat dela pretenția formată la începutul ședinței, și propunerea subprefectului Szende Bela s'a trecut la procesul verbal, ca deciziune, care a mulțumit pe Maghiari, iar propunerea lui Gojdu ca deciziune mulțumitoare pentru Români.

Două puteau fi motivele sufletești, din cari a pornit propunerea lui Gojdu. Unul: să mulcomească spiritele agitate la extrem și să deschidă calea pentru propunerea lui Szende, ca el să nu se facă imposibil față de guvern, care l-a trimis înfruntea județului. Prin prisma aceasta judecând, gestul lui Gojdu apare ca un act de diplomație șirețică, cu alte cuvinte mai grave: înseamnă înșelarea Românilor și tradarea cauzei române.

Iar al doilea agent sufletesc, care l-a determinat a-și face propunerea, în sens ideal interpretat, putea fi dragostea de neam și de cultura românească, pentru care dela înălțimea poziției sale să fie gata a aduce orice jertfă s'ar pretinde. Aparentă i-a captivat pe Români prezenți.

Căci aceasta interpretare e posibilă numai admitând, că Gojdu a crezut serios vr'odată în realizarea propunerii sale. Și cum se poate? El marele bărbat de stat, să fie atât de naiv a crede, că în Lugoj se mai poate susține din contribuții publice un al doilea gimnaziu, românesc, când și gimnaziul înființat deja, abia trăiește de pe o zi pe alta? Atâta naivitate nu presupunem despre Gojdu, macedoneanul, care eră un caracter greu de analizat, cu multe însușiri elino-balcanice.

Nu Gojdu, ci Români prezenți au fost naivi. Propunerea era atât de captivantă, încât pentru'n moment nime nu s'a gândit la imposibilitatea realizării, ci toți s'au ridicat în picioare aplaudând și oferind fiecare obolul său după putință; în 2 zile erau subsriși 18.000 floreni, fapt nemaipomenit în istoria școlilor gramaticale.

La procesul verbal am găsit trecuți cu numele pe următorii donatori :

Makay Alexandru, avocat 200 fl., Nagy Mihail, canonic gr. cat. 100, Hoffmann Francisc, pretor 200, Szende Bela (vicecomite) subprefect 400, Marsovszky Gheorghe, subprefectul al II-lea 50, Szende Sigismund, proprietor din Gavoșdia 100, Athanasievics Alexandru primprocuror 500, Popovits Iova comerciant 500, Mály Ioan primprocuror 100, Katruska Petru

comerciant 100, Szende Ladislau 200, Asbóth Adolf primcassier, Jivanescu Francisc farmacist 100, Litsek Sigismund pretor 200, Marcu Ioan protopop gr. cat. 400, Vancea Ioan arhivar 50, Podhradszky Andor primprocuror 50, Markovits Iuliu subnotar 100, Popovits Jiva barbier 100, Poppa-Vince Dimitrie comerciant 200, Berceanu Ioan preot gr. cat. din Bocsa montană 100, Ursulescu Alexandru preot gr. ort. 100, Radulescu Constantin priminginer 200, Putnic Ștefan primprocuror 200, Patyánszky Alexiu primul subnotar 100, Pauț Ivan subnotarul al II-lea on. 100, Liviu Andrei, canonic gr. cat. 100, Berceanu Ștefan preot gr. cat. 300, Hațeganu Dimitrie pretor 200, Stoian Vasile pretor 200, Vidovich Ioan pretor 120, Miclea Timotei jurat 100, Diakonovits Adolf locuitor din Bocșa română 100, Balázs Sigismund priminspector de cale ferată 100, Krenzel Ludovic pretor 50, Ianculescu Iulian primcassar a contribuit anual până la acoperirea capitalului de bază al liceului cu câte 50 fl., Demeter Ioan jurat on. 50, Paulescu Ilie, preot gr. ort. 100, Rácz Petru pretor 150, Drăgoi Gheorghe jurat 100, Pascu Iuliu jurat 100, Berceanu Gheorghe capelan gr. cat. 100, Vass Ioan notar la tribunal 100, Marianescu Atanasiu subnotarul al II-lea subst., Manguuca Simeon pretor 100, Rezei Alexandru pretor 50, Țapu Lazar preot gr. ort. din Zorlențul mare 120, Paulovits Iosif notar din Zabalți 100, Dragomir Dimitrie jurat 100, Brediceanu Vasile 100, Vuia Petru pretor 100, Mihner Avram în obligații de Stat 100, Miclea Luca comisar de drum 50, Antonescu Ștefan pretor 60, Gruiescu Partenie preot gr. or. 150, Stojakovits Demetriu jurat 50. Fejér Iosif subprocuror 50, Kincs Pavel învățător 40, Szekeliusz Frideric priminspector de mine 100, Popovici Alexandru preot gr. ort. 100, Danescu Ioan locuitor din Făget 50, Rus Mihai locuitor din Bocșa 100, Dragoescu Atanasiu notar din Bocșa 50, Răchișan Nicolae, învățător din Căprioara 20, Popoviciu Mihai jurat 101, Szokoly Alexandru magistrul postal din Făget 50, Popovici Ioan preot din Bata 50, Furlugeanu Eremie comerciant din Doclin 50, Sceoșianu Petru primar din Gavoșdia 20, Kandaly Vasile jurat 50, Dragossy Ștefan locuitor din Lugoj 25, Apșa Solomon conducător la cartea funduară 50, Biró Ludovic notar din Vermeș 20, Nedeci Simeon locuitor din Oravița 20, Kiss Francisc pretor 50, Petrovici Ioan subexactor 50, Pollak Fridric înregistrator la cartea funduară 25, Belu Gheorghe locuitor din Lugoj 20,

Ladai Ioan notar din Oravița 50, Păiușan Axente învățător din Gladna mare anual 10, Popovici Ștefan preot din Goruia 20, Teodori Dimitrie profesor gr. ort. din Vârșeș 50, Mureșanu Alexandru notar din Delinești 50, Iovița Ioan, comandant de fortăreață 50, Bugariu Gheorghe locuitor din Lugoj 20, Hațeg Ioan învățător din Belinț 10, Rugilă Petru locuitor din Silvaș 100, Țaru Anton primar din Zorlenț-mare 50, Bratescu Dimitrie comerciant din Balinț, Berceanu Constantin referent la masa orfanală 30, Kiss Andor notar din Gladna Română 20, Lupulescu Gheorghe locuitor din Lugoj 20. Fodor Anton referent la masa orfanală 50, Ivanescu Ion primar din Vermeș 25, Biró Bela notar din Belinț 20, Lévy Alexandru diurnist județean 50, Dragoescu Ion locuitor din Lugoj 20, Ioanescu Ștefan anual până e în viață 25, Ioța Pavel locuitor din Lugoj 100, Sedan Nicolae locuitor din Făget 100 fl. și 50 măsuri de var necesar la zidire, Liszka Ioan judecator din Lugoj 100, Hammer Carol comerciant 100, Weisz Mauriciu comerciant 100, Deutsch Adolf comerciant ca sumă fundamentală 100 fl. și anual pe o durată de zece ani câte 5 fl., Hazi Mihai proprietar din Sacul 100 fl. și 50 buc. lemne din tulpină pentru coustruire, Jianu Gheorghe comerciant din Reșița 200, Szivós Ludovic jurat 100, Tapay Lucaci 100, Popescu Iacob 50, Ioanovici Andrei proprietar din Pogănești 200, Iancovici Dimitrie pretor 100, Iancovici Bela actuar la cartea funduară 25, Stoica Iacob jurat 100, Filip Dimitrie 50, Belu Sandu 25, Nicolescu Vasile învățător 40, Murgu Dimitrie învățător 50, Boșinca Nicolae plutonier de jandarm 100, Weinzierl Marcu actuar la cartea funduară 20, Deák Gheorghe plutonier de jandarm 30, Duda Martin comerciant din Crașova 400, Panajoth Ștefan notar din Goruia 50, Csákányi Aloisiu primmedic 50, Kasics Carol primnotar 50, Petrovici Petru locuitor din Lugoj 10, Absolon Sigismund plutonier de jandarm 50, Vuia Mihai 20, Bagy Emil primexactor 100, Pap Teodor 200, Hoffman Bodog locuitor din Moldova 50, Popovici Constantin cassarul orașului Lugoj 100. Gina Mihai referent la cartea funduară 100 fl. și anual în decurs de zece ani câte 10 fl.

Total: 12.737 floreni.

Ofertul făcut de comitele suprem (prefect)	2.000	„
Ofertul d-lui Gyika Constantin	100	„

Cu totul s'au oferit 14.837 floreni.

A doua zi s'au continuat subscripțiile și s'a atins suma de 18.000 fl.

Nici o lună nu trece și comitetul școlar, ales în 7 August, la 4 Sept. din nou se întrunește în ședință publică. Prezidentul Gojdu raportează, că a fost la Budapesta, a întreprins la prezența camerelor pentru'n ajutor pe sama gimnaziului român, dar n'a obținut nimic, a consultat și pe Deák Ferenc, care i-a recomandat, să redacteze un Apel către toate județele și autoritățile din țară, cerându-le contribuiri pentru gimnaziul român.

În ședință s'a hotărât, că din nou vor adresa un călduros Apel către toți Românii de bine, în deosebi așteaptă, ca episcopii români, greco-catolici și cei ortodoxi se vor achita cu inimă largă de aceasta datorie națională. Faur Ioan, subprefect, propune, ca să se aleagă un comitet pentru elaborarea unui regulament, în baza căruia se va deschide și va funcționa gimnaziul. Propune mai departe să se decidă de pe acuma caracterul gimnaziului, că la caz de schimbare a politicei, gimnaziul să stea sub protecția bisericeii, și având în vedere, că majoritatea absolută a populației județene, este de religia ortodoxă, propune, ca gimnaziul să se numească : *gimnaziu național român ortodox*.

Incepe discuția asupra propunerilor, unii sunt pro, alții contra caracterului confesional ortodox al gimnaziului, votare nu se face, ci se constată majoritatea prin ridicare și se primesc toate propunerile. Atunci se ridică canonicul Mihail Nagy și în numele a 13 donatori greco-catolici și ortodoxi declară, că ei își revoacă donațiile făcute la 7 August, deoarece atunci s'a făcut propunere pentru înființarea unui gimnaziu național român, ei pentru acesta au făcut subscripțiile, nu pentru gimnaziu ortodox român. Totodată declară, că se retrage și din comitetul delegat pentru elaborarea regulamentului.

Concordia res parvae crescunt, discordia maximae dilabuntur — zice Sallustiu.

Cu discordia Românilor uniți și neuniți începe fatalitatea gimnaziului românesc, care dispăre ca o nălucă ademenitoare. Și atunci se desmetecesc Românii noștri, văd că au fost înșelați; în 1863 se decid la un gest eroic, dar a fost prea târziu, căci puterea și violența Ungurilor a crescut în mod conziderabil. Gojdu în anul 1862 cade dela putere și se îndepărtează din fruntea județului, urmărit de odiul Românilor. I-a urmat ca locțiitor de comite suprem Sârbu Teodor, care convoacă pe 10 Februarie 1863 pe toți fondatorii gimnaziului să se declare în privința limbei de propunere. Românii s'au prezentat toți, Ma-

ghiarii erau mai puțini și s'a decis, că limba de propunere să fie cea română.

Această deciziune a fondatorilor a stârnit mare consternație în toată Ungaria; Locotenența Crăiască a denegat aprobarea deciziunii, deci nu s'a putut executa, ci a rămas problema după cum a fost rezolvită de guvern prin mai multe ordinațiuni.

Cu aceasta se încheie era luptelor între Români și Maghiari pentru posesiunea gimnaziului; Românii exasperați se retrag de pe terenul luptei, lăsându-și chiar și fondul adunat pentru gimnaziul românesc în grija Ungurilor, cari l'au trecut la fondul „gimnaziului maghiar catolic“. Acest fond, care în anul 1860 era de 23583 fl., la 1863 are:

1. în hârtii de stat	24720 fl. — cr.
2. „ contracte particulare	10230 „ — „
3. „ fondațiuni particulare	4824 „ 75 „
	<hr/>
total	39775 fl. 35 cr.

Unii Români, cei mai puțin sentimentali, s'au resemnat și împăcat cu situația, dar alții crâșneau din dinți și cu pumnii încheștați așteptau ora dreptății. În fruntea acestora mai târziu era Coriolan Brediceanu, patronul liceului de azi. Generația care a purtat lupta pentru romanizarea gimnaziului a murit cu dorul neimplinit, numai copiii lor au avut darul dela D-zeu, să ajunga ora, când gimnaziul a trecut în proprietatea Românilor.

IV. Epoca românească 1919—

Evenimentele, cari s'au perindat în istoria gimnaziului dela anul 1863, n'au importanță pentru noi Românii. Nici chiar ordinațiunile Locotenenței Crăiești din 1861, 1862 prin cari se recunoaște și decretează dreptul limbei române de a fi studiu obligator, ba chiar ca limbă de propunere la studiile: istorie geografie și științe naturale, pentru că toate au rămas litere moarte și nu s'au executat nici odată.

Nu ne interesează nici lupta purtată de Ioan Olteanu, în școală contra colegilor și afară de școală pentru interesele limbei române, căci el ca profesor de română nu-și făcea orele, iar în urmă, după 5 ani, s'a dat pe partea Ungurilor, cari în semn de resplată l-au făcut episcop gr. catolic în Lugoj.

Gimnaziul în 1876 s'a completat cu 4 clase superioare iar în 1894 s'a etatizat; în 1895—6 s'a zidit edificiul de azi, pompos

și mare pe acele vremuri, azi însă neincăpător pentru contingentul mare de elevi.

Catedra de limbă română a devenit batjocura Ungurilor, nici când n'a fost complinită cu profesor calificat, ci căutau ca titularul să știe cât de puțin, nu cumva să se procopsească prea tare elevii români de învățăturile lui; cu cât sporul era mai mic, cu atât meritul și recunoștința stăpânirii creștea, iar profesorul care arată progresul minimal, eră răsplătit cu medalia de aur. De fapt avem și atare profesor!

Gimnaziul a devenit o pepinerie de maghiarizare forțată în centrul cel mai românesc din Bănat, caracterul acesta și-l menține, potențându-se din an în an până la 1918, când guvernul revoluționar al contelui Károlyi Mihail, a ordonat, ca limba română să fie propusă ca studiu obligator. A fost ultima rază a apusului de soare ungiuresc, care s'a stins fără a ne impresiona mai adânc, căci toți întrezeriam ziua apropiată, când poporul român din Transilvania și Bănat va decide el însuși asupra sorții sale. La 1 Decembrie 1918, în adunarea dela Alba Iulia, a declarat că vrea să trăiască pe vecie unit într'un trup și suflet cu România Mamă. La aceasta adunare s'a proclamat un guvern provincial ad hoc, numit Consiliu Dirigent, cu caracter transitoriu și cu scopul de a îndeplini în timpul cel mai scurt actul unirii, prin unificarea totală a organelor vieții de stat. Din acest guvern provincial ad hoc făcea parte Resortul Cultelor și al Instrucțiunii cu sediul la Sibiu, unde a funcționat un an, mutându-se după aceea la Cluj, cu tot Consiliul Dirigent.

Chemeara Resortului Instrucțiunii publice eră să facă românizarea și unificarea învățământului de toate gradele: primar, secundar și superior.

Organizația Resortului s'a făcut după chipul Ministerului din Budapestă, pentru că ce-i bun, trebuie să-i recunoaștem și adversariului, iar administrația școlară a Ungurilor nu poate zice nime, că n'a fost bună. În fruntea departamentului stătea Șeful Resortului, care nu avea titlu de Ministru, iar ca sfetnici avea un secretar general și tot atâția directori și subdirectori, câte secții erau, având fiecare grad de învățământ secția proprie. Șeful dădea ideile, principiile generale și făcea politica, — noi înțelegem politică școlară, — secretarul general și direc-

torii aveau datoria de a execută, de a dă un organism viu ideilor și principiilor generale.

Primul șef al Resortului a fost Vasile Goldiș, mai înainte profesor la institutele românești din Arad, secretar consistorial, vechiu fruntaș al partidului național, luptător înflăcărat și convins al intereselor românești sub regimul unguresc. Toată lumea dăscalească privea cu încredere la dânsul, ca cel mai demn și binevenit în fruntea lor. Regretabil, că Vasile Goldiș răpit de valurile politice și cuprins de frigurile râvnei după o situație și mai înaltă, nu și-a luat în serios Șefia dela Resort, nici rezolvirea problemei mari și grele, ce i-se împunea, nu l-a ambiționat, căci ochii lui tot spre București erau ațintiți, către fotoliul ministerial. Pe acest fotoliu au șezut mulți oameni mititei, de ce să nu șadă un om vrednic, ca și Vasile Goldiș?

Abia a stat câteva luni în fruntea Resortului și trece la București, în calitate de Ministru al Ardealului. Ce pagubă! Acest Ministeriu nu i-a procurat nici un merit remarcabil, care ar trece în istoria neamului nostru, pe când Șefia Resortului înstrucțiunei îi putea face numele nemuritor, putea deveni Haretul Ardealului.

A făcut totuși ceva, și-a organizat Resortul, așa cum l-a putut, și-a închiriat local, procurat mobilier și numit personalul necesar.

Secretar general a fost numit Onisifor Ghibu, profesor la seminarul mitropolitan din Sibiu, bărbat cu frumoase pregătiri, Român eutuziasmat, autorul unei lucrări valoroase din trecutul școalelor noastre, dar ca om și caracter eră foarte ciudaț, de parte de a fi talent organizator, toată lumea știe, că n'a cunoscut școala secundară propriu zisă, nici organizația ei, numai din auz, ori din scrisul altora.

Director general la secția învățământului secundar a fost Gavril Precup, un profesor cu bun renume, venit dela gimnaziul metropolitan din Blaj. În situația dată organizarea învățământului secundar cădea în sarcina lui, dar problema a fost prea grea, cu atât mai vârtos, că în urma morbului ce-l păștea și în urma surmenajului cauzat de burocratismul exagerat, capacitatea lui de muncă eră în declin.

După Vasile Goldiș la cârma Resortului vine Dr. Valer Branișce, cândva profesor la gimnaziul ortodox din Brașov, dar după puțini ani de profesorat părăsește catedra, și chemat fiind

la Lugoj, întră în politica militantă, ca ziarist. Ca stegar devotat al partidului național două decenii poartă „Drapelul“ interesele mari românești în strinsă prietinie cu neînfricoșatul Coriolan Brediceanu. Bărbat cu cultură înaltă și cu vederi largi europene; din tagma profesorilor nime nu era mai chemat a stă în fruntea Resortului ca dânsul, dar avea o mare scădere, că de doua decenii și-a pierdut contactul nemijlocit cu școala.

Intr'un bărbat chemat să conducă învățământul în timpuri epocale, lipsa simțului practic, care nu se poate învăța din cărți, ci este inspirat de viața trăită în școală, se răsbună grav. Inteligența mare a d-lui Branișce împreună cu simțul practic al necesităților reale, putea face nu numai romanizarea și unificarea, dar și reforma învățământului, pe care de cinci ani în zădar o așteptăm, și putea ajunge, ca azi dânsul să dicteze politica școlară, nu din Cluj, ci dela București. Inșă distanța de aproape 20 ani dela catedră până la Șefia Resortului l-a lipsit de acest simț practic al nevoilor reale, și din nefericire nu l-a avut nici ceialalți doi sfetnici, secretarul general, O. Ghibu și directorul general, Gavril Precup, astfel învățământul nostru secundar a fost pus dela început pe baze greșite.

N'am fost inițiat în tainele interne ale Resortului, dar citesc logica faptelor și deduc, că moștenirea lăsată de Vasile Goldiș urmașului său Dr. Branișce, a fost foarte săracă, prin urmare toată concepția și ideile generale a organizării învățământului trebuie să le konziderăm ca provenite din inițiativa d-lui Branișce; D-Sale îi revine meritul și recunoștința pentru ce a făcut bine și răspunderea înaintea istoriei pentruce a greșit.

Și a fost greșită în locul prim *concepția fundamentală a organizării*. Dânsul pleacă din idea, că 1. *toate tipurile de școli ungurești trebuiesc menținute și în Ardealul românesc*, 2. *că toate zidirile școalelor ungurești trebuiesc dintr'odată umplute cu profesori și elevi români*, scoși ca prin farmec din fundul pământului.

Pusă odată premisa greșită, a urmat cu impetuozitatea silogismului, lanțul greșelilor.

Dar să vedem întrucât este greșit punctul prim de plecare: ca toate tipurile de școli secundare ungurești trebuiesc menținute. Ungurii aveau un tip de școală reală cu 8 clase, organizată la anul 1850 de coutele Thun Leo, cu o programă modificată mai de multeori, dar în concepția fundamentală era o școală anti-

pedagogică, bazându-se pe ipoteza, că băiatul în vârstă de 10 ani își poate alege carieră. În aceasta școală din cl. I—VIII se creșteau profesioniști în științele reale, absolvenții ei puteau urma studiile superioare la politehnică, ori la facultatea de științe. Valuri furtunoase se izbiră de zidurile acestei școli și la Unguri, și a fost timp, când eră aproape să fie desființată.

Resortul cultelor a menținut 5 școli reale, la Arad, Reșița, Deva, Oradea-Mare și Timișoara.* Școlile reale din Timișoara, Arad și Oradea-Mare, pe lângă liceele cari funcționau în acele orașe, înseamnă o risipă de bani mulți din bugetul statului și detragerea a cel puțin 40 de profesori dela menirea lor adevărată. Având în vedere criza mare de profesori, și acesta este un păcat grev.

Dar având în vedere organizația și programa liceului din vechiul Regat — bună, rea, cum este — cu secțiunile bifurcate, aceste școli erau cu totul superflue. Resortul și-a recunoscut greșala și după un an le-a desființat.

Însă a fost o greșală și mai mare, a cărei consecințe se simt azi și se vor simți mai mult în viitor, dacă nu va urma o sanare radicală, că Resortul a deschis toate gimnaziile (liceele) ungurești, cari se găseau pe teritoriul revenit României Mari, ba în unele orașe, ca Clujul, Alba-Iulia, unde nu erau gimnazii de stat, a înființat Resortul, pentru că aceste centre de fapt nu puteau rămâne fără licee românești. Astfel s'au deschis 22 licee și 5 școli reale de băieți** și 3 licee de fete,*** afară de cele 5 licee confesionale****, pe care le aveam și sub regimul maghiar.

Greșala nu constă în însăși faptul că s'au deschis dintr'odată 22 de licee și 5 școli reale, doar ecest fapt ar trebui să ne îmbucure pe toți, ci feliul cum s'a recrutat corpul profesoral, ca să se poată deschide aceste licee.

* Directorii școalelor secundare trimit Ministerului și Directoratului general anual o mulțime de tablouri cu date statistice și nu se găsește un om la Ministeriu care le-ar publica într'un Almanach, în lipsa acestuia suntem avizați a ne folosi de datele statistice ungurești — acolo unde se poate!

** Licee de stat pentru băieți în : Arad, Brașov, Dej, Ibașfalău, Făgăraș, Alba Iulia, Cluj, Lugoj, Caransebeș, Oravița, Târgul Mureșului, Sighetul Marmației, Baia Mare, Sibiu, Oradea Mare, Petrojeni, Gherla, Satu Mare, Orăștie, Șimleu, Timișoara, Turda.

*** Licee pentru fete : Timișoara, Cluj, Sighetul Marmației.

**** Licee Confesionale gr. cat. : Blaj, Beiuș, ortodoxe Brad, Brașov, liceu graniceresc la Nasăud.

Noi aveam 120—30 de profesori cvalificați, parte la școlile confesionale, parte la școlile de stat maghiar, și unii în alte slujbe; cu acestia și cu vr'o 20—30 veniți din vechiul Regat, se puteau deschide 10—12 licee, însă Resortul a voit cu orice preț să deschidă 31 de școale secundare. Această hotărîre nu s'a impus de necesitățile vieții noastre naționale, căci nevoile noastre culturale puteau fi satisfăcute 2—3 ani foarte bine și prin 12 licee de stat — mai având 5 confesionale — bine organizate și provăzute cu profesori cvalificați.

Dar odată pusă tema așa cum am văzut, trebuia să se recruteze și profesorii necesari ori și cum, de ori și unde. Astfel s'a născut' idea nefericită, ca numărul de profesori ce mai lipseau, să se recruteze din tagma preoților, nu voiu aminti aci idea și mai nefericită, ca profesorii școalelor normale și a școalelor medii să se recruteze din corpul învățătoresc.

Am numit ideia aceasta nefericită din motivul, că au rămas adroape 200 de comune fără preoți, fără conducători morali, și alte 200 de comune fără școală primară.

Orice om, care cunoaște înțotanța bisericei și a școalei primare în viața poporului nostru de la sate, poate judecă, că pierderea, rezultată din inchierea a 200 de biserici și 200 de școale primare, este încomparabil mai mare, decât folosul realizat de profesorii cursiști la școalele secundare, de care ne puteam lipsi câțiva ani.

Voiu dovedi cu date statistice, culese din anuarele liceelor, că nevoile noastre reale puteau fi satisfăcut cu 12 licee de stat, bine organizate.

In an. școlar 1919/20 au fost înscriși la toate liceele și școalele reale de băeți 6,686 elevi.

In an. școlar 1919/20 au fost înscriși la cele 3 licee de fete abia 400 eleve.

Media anului este de 215 elevi pentru o școală secundară de băeți, iar dacă vom calculă separat media elevilor la școalele reale, abia atinge cifra de 150, până când media la liceele de fete este sub 150 eleve.

In cea mai mare criză de profesori și în criza financiară a statului nu găsim nici un motiv de ordin superior, ca statul să aducă suprema jertfă de a susține 31 de școale *secundare goale*, căci școalele cu contingentul 130—215, cu drept cuvânt

se pot numi goale, nefiind cadrele școalelor nici pe jumătate umplute.

Interesele particularilor trebuie să fie subordonate înterese-
lor mari de stat și politicianii de partid să n'aibă înțrare la
Ministerul Instrucțiuni.

Cei 6686 elevi repartizați pe 12 școale secundare centrale,
revine pe 1 școală 557 elevi, chiar numărul normal pentru a
umplea cadrele unui liceu complet.

Iar pentru fete s'a reclamat de nevoile reale un singur
liceu central, cu contingentul anului prim nici cadrele acestuia
nu se umpleau.

Este deci evident dovedită teza pusă mai sus.

Acest lucru se putea prevedea și chiar computa foarte ușor
și înainte cu patru ani, luând numărul total al elevilor români
dela liceele maghiare din clasele I—VII și adaugând pentru
clas. I la fiecare liceu 120, obțineam un număr aproximativ,
care ne putea servi de bază la înființarea liceelor.

Și atunci ce eră de făcut?

Eră să se facă o programă a școalelor secundare, desvol-
tată pe 6—8 ani.

Eră să se prelimineze deschiderea a 31 licee în mod gra-
dat, pe timp de 6—8 ani.

Idea fundamentală în acest plan eră : 1, ca să nu se des-
chidă numai atâtea licee, de câte aveam lipsă și câte puteam
deschide cu profesorii cvalificați ai noștri și cei veniți din
vechiul Regat ; tendința pe care nii-o dictează interesele de
stat, era *formarea centrelor cu licee complete*, înțeleg sub liceu
complet, nu liceu cu 8 clase și câte cu 10 elevi într'o clasă,
ci liceu cu patru clase inferioare divizate și 4 clase superioare
nedivizate, având fiecare clasă numărul legal de elevi. Spre
acest scop aduceam tot sacrificiul posibil prin înființarea de
internate și prin acordarea burselor pentru elevii săraci. Și se
putea realiză acest lucru fără îngreunarea bugetului din chel-
tuelile de susținere acelor 16—18 licee goale. Înțeleg sub liceul
gol, liceul cu 150—250 de elevi. Susținerea unui atare liceu
costă aproape atâta cât a unui liceu cu 400—500 elevi. Dife-
rința nu-i mare.

2. Din economisirile realizate la buget, prin suprimarea licee-
lor superflue, se putea face și mai mult ; se putea face *creșterea
pe spesele statului a sucrescenței necesare de profesori*. Aceasta

este azi o recerință, dictată de criza mare de profesori și de spiritul timpului.

Cât timp nu se va declara o mai mare concurență între intelectualii de diferite profesii, până când nu vor fi împlute golurile de pe carierele mai bănoase, până atunci tinerii nu se vor inbulzi la cariera profesorală; statul deocamdată, ca să-și poată recruta sucreșcența necesară, trebuie să se hotărească la acest sacrificiu și să prestea favoruri, pe cari tinerii nu le găsesc pe altă carieră, chiar și atunci, dacă mijloacele necesare nu se puteau procura prin economisiri de buget.

Aceasta eră calea cea mai rațională de a ne crește profesori după nevoile vremii de azi, care pretinde dela un profesor mai multă știință și pedagogie, decât ori și când.

Această politică școlară ni-se impunea atunci și ni-se impune și azi, din considerații de prestigiu național, ca să nu ajungem în inferioritate față de școlile minorităților din Transilvania și Bănat.

Minoritățile au profesori excelenți evalificați și cu cultură înaltă. Acești bărbați zeloși, devotați fac învățământ serios, la nivou înalt și din școalele lor formează tot atâtea cetăți culturale inexpugnabile.

Iar la noi, — de ce să nu ne recunoaștem slăbiciunea, ar însemna, că nu vrem să ne îndreptăm greșelile — zic, la noi, în anul prim și cred, și azi vor fi multe școli, în care se face parodia învățământului.

Organele de control desigur au putut constata inferioritatea noastră față de școlile minorităților; acesta este rezultatul organizării greșite. Azi eră mai bine pentru noi, dacă am avea jumătate din liceele, pe cari le avem, dar acele să fie bune, decât multe și slabe.

Din nefericire însă concepția greșită dela început se continuă și azi, gimnaziile răsar ca ciupercile; tot se mai găsește câte un dascăl pensionar, un domn preot în coaliție cu șeful de gară și e compus corpul profesoral.

Până când și până unde aceasta politică *anticulturală*? Nu văd cei de la conducere, că ne degradează școala în mod înspăimântător?

Dacă râvnim la o cultură superioară, și nu ne mulțumim cu egemonia politică, trebuie să se schimbe raportul de inferioritate față de minorități, ce nu se va face numai prin

munca devotată a unui corp profesoral cu o calificare universitară și cultură înaltă, cel puțin egală cu a profesorilor din tabera contrară.

Resortul Instrucțiunii ne-a dat și o Programă analitică și un Regulament provisor; învățământul se face în baza Programei Analitice, iar administrația în baza Regulamentului. Tot teritoriul Transilvaniei și Bănatului l-a împărțit în 4 regiuni administrative, în Regiunea Clujului, Orăzii-Mari, Sibiului și a Timișorei, în frunte cu câte un director regional.

Programa Analitică este copia programei din vechiul Regat, făcută la anul 1908, așa, că unificarea învățământului e gata făcută, și cine o mai solicită, vorbește în necunoștință de cauză.

Schimbările făcute, afară de programa limbei latine, sânt neînsemnate, așa la limba română literatura veche la noi se propune în cl. VII, literatura nouă în cl. VIII, până când în programa din vechiul Regat se face invers; filozofia în vechiul Regat se propune în cl. VII și VIII, iar la noi numai în cl. VIII. Mai mult a fost schimbată programa limbei latine, care se zice că e „stabilită de comitetul uniunii profesorilor, în calitate de Consiliu pedagogic permanent“.

Nu știu din cine a fost compus acest *Consiliu pedagogic permanent*, văd însă un lucru, că programa limbei latine a compus-o cu puțin simț pedagogic și cu mai puțină apreciere a culturai clasice; ne-a degradat învățământul la un subnivou ne mai văzut la noi, pe pământul clasicismului. Programa vechiului Regat e cu mult mai superioră, prevede un învățământ al limbei latine mai intensiv și extensiv.

Comitetul, care a decopiat programa vechiului Regat, în 1919 n'a găsit afară de latină nimic de schimbat, n'a observat, că programa este supraincercată, și la noi imposibil de executat.

Introducerea programei din vechiul Regat în învățământul nostru înseamnă o schimbare radicală. La noi mai înainte se făcea învățământul în spiritul și după ideologia Europei centrale, cu caracter pronunțat german. Prin schimbarea mare politică am fost transpuși deodată într'o alta ideologie, ideologia Europei apusene, cu caracter francez.

Nici spațiu, nici timp n'avem de a face un studiu comparativ asupra acestor programe, dar chestia fiind actuală se dis-

cută în de ajuns de factorii competenți, cari pregătesc reforma învățământului.

În calitate de cronicar fidel pentru urmașii noștri, las să stea aci și Orarul stabilit de Resortul Instrucțiunii.

O R A R U L

școalelor secundare pe anul 1920—1.

O b i e c t e l e					Secția modernă				Secția reală			
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	V	VI	VII	VIII
Religia	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Limba română	4	4	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
„ latină	—	—	4	3	5	5	4	3	—	—	—	—
„ franceză	3	3	3	3	3	3	3	3	2	3	3	3
„ germană	—	3	3	2	2	2	2	2	3	2	2	2
Instrucțiunea civică	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—
Drept const. și adm.	{	—	—	—	—	—	—	{	1	—	—	{
Economia politică	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Filosofie	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	2
Istorie	2	2	2	2	2	2	3	3	2	2	3	3
Geografie	2	2	2	2	2	—	—	—	2	—	—	—
Matematici	4	3	3	3	3	3	3	3	4	4	4	3
Științele naturale	2	2	—	—	3	2	—	—	3	2	4	2
Chimia	—	—	—	{	3	—	—	—	3	3	—	—
Fizica	—	—	3	—	—	3	3	3	—	3	3	3
Igiena	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—	—	1
Muzica vocală	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Desemnul artistic	2	2	2	2	2	2	2	1	2	2	2	2
„ liniar	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	2	2
Caligrafia	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Gimnastica	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Totalul orelor oblig.	28	28	30	30	30	30	30	30	31	31	31	32
O b i e c t e l e f a c u l t a t i v e												
Limba elenă	—	—	—	—	2	2	2	2	—	—	—	—
„ engleză	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	2	2
„ maghiară	—	—	—	—	2	2	2	2	2	2	2	2
Stenografia	—	—	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Contabilitatea	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—
Muzica instrumentală	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Lucru manual	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Exerc. și esp. st. nat. chimie	—	—	—	—	1	1	1	—	1	1	1	—
„ „ „ fizică	—	—	—	—	—	1	1	1	—	1	1	1

Resortul Instrucțiunii a compus și un Regulament. Provizor, în baza căruia s'a făcut și se face administrația școlară. Pornind din concepția, că instrucția are să se facă în baza programei din vechiul Regat, iar administrația școalelor în baza regulamentului maghiar, Regulamentul Provizor e o scurtă compilație a celui maghiar, care cuprinde 2 tomuri. Regulamentul Provizor, fiind un extras prea scurt, nu putea cuprinde toate momentele vieții școlare, și a rămas cu multe lacunier. Resortul a cugetat că, declarând toate legile și dispozițiile regulamentului maghiar de obligatoare, a rezolvit chestia.

Administrația maghiară eră pedantă, fiecare for administrativ își avea cercul de activitate cu toate drepturile și datoritiile bineprecizate. Intre astfel de împrejurări, directorul unui liceu, singur, ori cu mic ajutor dat din partea unui profesor, fără nici o remunerație, putea purta oficiul său cu ușurință.

La noi însă, în urma confuziei și în lipsa unui regulament complet, slujba directorului a devenit insuportabilă. Regulamentul Provizor a ajuns aproape iluzoric, dela apariția lui până azi, au apărut sute de ordine, și administrația se face mai mult în baza ordinelor, decât în baza regulamentului.

E timpul suprem, ca deodată cu reforma învățământului să se facă și un regulament, care să ne fie un adevărat îndrumător în toate chestiile administrative.

În cadrul acestei organizații generale, schițată în cele de sus și-a început viața liceul „Coriolan Brediceanu“ în an. 1919.

Director a fost numit Dr. Victor Bîrlea, profesor la școala normală de fete din Lugoj, iar profesori: Nicolae Stoia la catedra latină-germană, Samson Crișciu matematică-fizică, Ioan Vidu muzică, Virgil Simonescu desemn, Anton Andreiu fizică-chimie, Constantin Teodoru matematică, Stelian Niculescu științe naturale, Aurel Peteanu română-latină, Ioan Mitariu istorie-geografie, Petre Herlo română-franceză, Dr. Ioan Bolboca română-latină, Nicolae Mihoc istorie-geografie, Anton Balea religie ortodoxă, Dr. Gheorghe Fireza religie gr. catolică, Dr. Ioan Sepeșianu medicul liceului, profesor de igienă, Dr. Nicolae Brînzeu prof. auxiliar de elină, Lambert Kardos catihet rom. catolic și Dr. Emanuel Lenke catihet izraelit.

Liceul s'a luat în primire dela regimul unghuresc la 5 Iunie 1919; în arhivă n'a ramas nici un fel de act, dresat asupra acestei preluări; însă în primul anuar, directorul constată, că

fiind în liceu timp de 5 ani plasat un spital militar, deși sub regimul unghuresc s'au făcut multe reparaturi, totuși s'au mai reclamat unele adaptări indispensabile, pe cari cheltuește suma de 50,000 coroane.

Avere s'a găsit: 1) Biblioteca maghiară a profesorilor 13,254 tomuri, în valoare de 34,784 Cor. 82 fil. 2) Biblioteca maghiară a elevilor 3,662 tomuri, în valoare de 10,234 Cor. 50 fil. 3) Laboratorul fizic cu 146 aparate, în valoare de 4,301 Cor. 65 fil. 4) Colecția de științe naturale cu 900 piese (animale preparate, minerale, herbarii, insecte etc.). 5) 551 Modele pentru desen artistic, în valoare de 2,012 Cor. 6) Muzeul de cultură și istorie antică 313 piese în valoare de 1,643 Cor. 7) Fonduri și fundațiuni câte de 100—200 Cor., în valoare de 712 Cor. 70 fil., hârtii de valoare, împrumut de războiu 7,900 Cor.

Inaugurarea anului școlar se face la 4 Octombrie, iar în 5 Oct. încep cursurile cu 8 clase; clasa I e divizată. Greutățile și neajunsurile sunt multe și mari.

A ridică o zidire pe ruinele alteia, este mai greu, decât pe un loc viran.

A introduce o viață nouă școlară pe urma regimului unghuresc, care a lăsat în inimele generațiilor o mentalitate străină și adânc săpată, eră mai anevoios, decum se credea. Prima datorie a celor chemați eră a îndepărtă ruinele trecutului din inimele elevilor, eră o chestie de purificație sufletească, o chestie de educație a sentimentelor patriotice.

De aceea să nu regretăm, dacă în primul an nu s'a făcut învățământ serios, nici nu se putea face cu elevi, cari nu-și vorbeau limba lor maternă, fără manuale, cu profesori mai toți începători, dar în loc de instrucție s'a dat educație patriotică elevilor. Comemorarea zilelor istorice, multe la număr, era cel mai bun prilej de a face școală de patriotism ideal; tinerii profesori făceau pe întrecute cu directorul cultul eroilor și al bărbaților mari, cari au făurit România-Mare. Societatea de lectură „Mihaiu Viteazul“ a elevilor, care funcționează din an. 1918, și-a luat și ea partea sa din aceasta muncă patriotică.

Bilanțul anului prim s'a încheiat cu un profit sentimental, procurat de entuziasmul, care ni-a stăpânit sufletele preste tot anul.

Anul al doilea începe cu schimbarea directorului, care trece la școala normală de fete, iar la locul său e numit Dr. Vasile

Lohan, fost director la liceul „Mihail Eminescu“ din Satu-Mare. Mai sunt numiți profesori noi A. Guillaume, trimis de misiunea universitară franceză, la catedra de limba franceză, Victor Léh germană-franceză și Ion Drinca, măestru de gimnastică.

Trecând preste primele greutăți a le începutului, anul al doilea s'a inaugurat și a curs între împrejurări mai prielnice. Numărul elevilor români a crescut considerabil, dela 284 la 340 elevi ordinari și 68 particulari.

Am avut manuele și toate mijloacele necesare, instrucția a luat mersul normal.

Directorul nou a venit cu o programă binechipzuită și bazată pe principiile de ordine și disciplină severă, ca pe aceasta cale să inaugureze o viață întenzivă școlară și extrașcolară, dar fiindcă ordinea și disciplina nu le convenea la mulți, nu se putea, ca aceasta programă, să nu dea de opoziție între cei mici și între cei mari. Opozanții mici au fost eliminați pe cale disciplinară. Conflictul cu opozanții mari a fost de o natură mai gravă și a dat prilej la scene regretabile și la grele zguduri a vieții interne. Aceasta însă nu-i o boală locală, ci este un fenomen trist, care în primii ani s'a putut constata aproape la toate școlile noastre. Nici nu-i mirare! Tagma profesorală recrutată de Resortul Cultelor, eră compusă din elemente eterogene și va mai trece oarecare timp, pâna când aceste elemente se vor omogeniza prin influința spiritului de colegialitate și de coerență. De aceea, solitudinea directorului eră întotdeauna să formeze acest spirit colegial, necesar unei colaborări pacifice și fructuoase. Majoritatea absolută a priceput și apreciat aceasta străduință a directorului și desvoltă o muncă solidară și conștientă, pentru asigurarea și menținerea bunului remune al liceului.

După multe încercări zădarnice, la 28 Ianuarie 1921 s'a constituit Eforia școlară sub prezidența Prea Sfinției Sale Dlui Dr. Valeriu Traian Frențiu, episcop gr. catolic, viceprezidentă a fost aleasă D-na Dr. Branisce, secretar C. Vasilie. Membri și membre: Dr. Petre Nemoian, prefect, Ioan Harambașa, primar, Dr. Vasile Lohan, director, Dr. Gh. Popovici, protopop, Dr. Nic. Ioanovits președinte al tribunalului, Dr. D. Galici avocat, Valeriu Giurgiu, director de bancă, Dr. P. Maier șeful jud. de ocol, A. Crainicescu, director de bancă, Dr. Nestor Porumb, avocat, Dr. A. Văleanu, avocat, Dr. E. Dobo, avocat, Ioan Lupu, D-na C. Brediceanu, D-na A. Pop, D-na L. Tompo, D-na Ersilia Petrovici.

Îndată dnpă constituire, directorul liceului face propunerea, și se primește cu unanimitate, ca să se deschidă un cămin pentru elevii liceului. Tot directorul liceului, autorizat de Eforie, închiriază pe 10 ani dela biserica ortodoxă otelul „Concordia.“ Serviciul de poduri și șosele face planul reparaturilor și adaptărilor necesare, cari până'n luna Septembrie 1921 toate au fost executate și au costat 250,000 lei, din care sumă 100,000 lei a fost asemnată de D-1 P. P. Negulescu, ministrul instrucțiunei, la intervenția prefectului P. Nemoianu. La 12 Sept. s-a sfințit și deschis internatul cu 96 elevi, și de atunci funcționează sub conducerea Eforiei, spre mulțumirea tuturor.

Liceul Coriolan Brediceanu, la luarea în primire dela regimul unguresc, eră foarte sărac, nu avea nici un fond cultural ori de binefacere; mai bine zis fonduri erau înregistrate mai mult de zece, câte de 200 Cor., dar numărare în cassă nu s'a găsit nici 5 bani, căci tot capitalul a fost investit în împrumut de rășboiu, iar hârțiile împrumutului de rășboiu nu prezintău nici o valoare. Valoare reală aveau numai 8 acții dela banca „Carașana“, cari sunt proprietatea fondului de ajutorare al elevilor săraci.

Intre astfel de împrejurări, străduința directorului nou eră, ca să creeze fonduri cu concursul tuturor cari doresc înflorirea liceului.

În ședința reprezentanților, ținută la prefectură, în luna Martie 1921, care avea să decidă cumpărarea unui cadou de nuntă pentru Alteța Sa Carol, prințul moștenitor, directorul face propunerea, că cel mai potrivit cadou ar fi crearea unui fond de ajutorare pentru elevii dela liceul „Cor. Brediceanu“, care să poarte numele Alteței Sale Carol. — Toată lumea adunată a aprobat aceasta propunere și s'a decis crearea „Fondului Principele Carol“, cu cel puțin 300,000 lei. — S'a dresat în sensul aceste un Proces verbal, care cu prilejul căsătoriei a fost prezentat Alteței Sale de o delegație, în frunte cu primarul Lugojului, Ioan Harambașa. S'au lansat liste pentru subscripții publice și s'a colectat mai bine de 150,000 lei. — Datoria autorităților, cari au luat un obligament atât de delicat față de Alteța Sa, este, ca crearea acestui fond să nu mai întârzie mult timp. Dacă în scurt timp de fapt se va creia, va constitui un izvor perpetuu de binefacere, pentru elevii liceului nostru.

Și până ce vom putea beneficia de veniturile acestui fond,

am creiat din propriile puteri, cu concursul elevilor și a părinților, „Fondul de ajutorare al elevilor săraci.“ Baza acestui fond au format-o 8 acții dela banca „Carașana“, în valoare de 1600 Lei, moștenite dela regimul maghiar; în timp scurt de 2 ani am așonisit un capital de 35,000 Lei, care a fost elocat 30,000 Lei în acții, 5,000 Lei în depuneri la banca „Albina“ și am distribuit ajutoare elevilor săraci în valoare de 3901 Lei 75 b.

Iubileul de 40 anial măestrului I. Vidu a fost cel mai bun prilej, ca să creiem un alt fond tot de binefacere, care poartă numele „Fondul Ion Vidu.“ Idea jubilării și a inființării unui fond a fost sulevată de directorul liceului în prima sedință a comitetului diriguitor. La apelul Comitetului au răspuns toți admiratorii măestrului Vidu, din toate colțurile țării, contribuind fiecare după putința sa la creația fondului „Ion Vidu“, care azi are un capital de 23441 Lei. (Vezi p. II Iubileul I. Vidu !)

Directorul a purtat tot interesul bibliotecii profesorale și bibliotecii elevilor, care în timp de 2 ani au fost sporite cu opere în valoare de 10832 Lei, sumă agonisită cu străduințele noastre proprii, și mai dispunem de un capital de 5590 Lei pentru biblioteca elevilor.

În urmă, din opera constructivă a celor 2 ani, vom mai aminti sfredelirea unei fântâni artezice în curtea liceului, la care a contribuit primăria orașului cu 20,000 Lei. Cu aceasta s'a delaturat un mare neajuns, simțit de timp îndelungat, căci eram cu 500 elevi fără apă bună de beut.

Astfel azi, corpul profesoral este în fericita situație, ca liceul nostru, fiind provăzut cu toate mijloacele necesare, să-și poată împlini misiunea sublimă, între împrejurări prielnice.

Iată și biografia profesorilor, cari azi funcționează la liceul Coriolan Brediceanu, în mâinile cărora e depus viitorul tinerimei noastre.

1. **Ioan Petrovici**, prof. titular defin. de latină-istorie, detașat în calitate de director regional la direcțiunea din Timișoara. Născut la 21 Sept. 1868 în comuna Ianova jud. Timiș. Studiile primare le-a făcut în comuna natală, cele 8 clase liceale și maturitatea la liceul piariștilor din Timișoara, anul 1888. Studiile universitare la Univ. din Budapesta, facultatea de litere, în anii 1889—1894. A dat examen fundamental la drept, examen de licență (special) din istorie și l. latină și examen de capacitate

(pedagogic) la Univ. din Budapesta, 24 Oct. 1900, obținând diplomă de prof. pentru istorie și l. latină. A servit în calitate de profesor suplinitor la Școala normală din Arad din 1 Sept. 1894—31 Aug. 1901. Cu datul de 1 Sept. 1901 a fost numit prof. tit. definitiv la Liceul ortodox român din Brașov, unde a funcționat până în 4 Iulie 1919. În 4 Iulie 1919 a fost numit de către Consiliul Dirigent Resortul Instrucțiunii din Sibiiu director regional al inv. secundar, cu sediul în Lugoj, apoi în Timișoara. Cu data de 15 Nov. 1921 a fost numit pe ziua de 1 April 1921, prof. titular definitiv la liceul „Cor. Bediceanu“ din Lugoj dar funcționează efectiv tot ca dir. regional în Timișoara.

A scris: Istoria universală, evul vechiu, pentru clasa V de liceu, articole pedagogice, istorice și a ținut multe conferințe.

2. **Dr. Vasile Lohan**, profesor definitiv de latină-română, director, născut la 25 Decembrie 1876 în comuna Negrești, județul Satu-Mare. Școalele primare le-a făcut în comuna natală, iar 8 clase secundare la liceul de stat din Baia-Mare în anul 1889—96. A absolvit teologia la Universitatea din Budapesta anul 1896—1900, literile și filozofia tot acolo în anul 1900—904; a dat examenul de licență în 14 Decembrie 1902 și examenul de capacitate la 20 Maiu 1904, obținând diploma de profesor secundar pentru studiile de limbă latină, română, maghiară, iar diploma de doctorat în filozofie la 7 Iunie 1907. A fost numit profesor practicant la liceul de stat din Lugoj cu data de 3 Ianuarie 1903 și tot la acel liceu profesor suplinitor, cu data de 27 August 1903, în care calitate, la 1 Septembrie 1904 a fost transferat la liceul de stat din Seghedin. În 19 Noembrie 1904 numit profesor titular provizor pe loc și la 23 Februarie 1906 definitivat. A funcționat la acest liceu până în Iulie 1919, când cu data de 5 Iulie a fost numit de Consiliul Dirigent director provizor la liceul „Mihail Eminescu“ din Satu-Mare, iar cu data de 24 August 1920 director și profesor titular la liceul „Coriolan Brediceanu“ din Lugoj.

A scris: Fisionomia limbei latine, Sintaxa limbei latine, Manual de limba latină pentru clasele V, VI și VII. Istoricul liceului Coriolan Brediceanu.

3. **Andrei V. Anton**, profesor de șt. fizico-chimice, născ. la 15 Martie 1887 în comuna Oancea, județul Covurlui. Clasele primare le-a făcut în Oancea, liceul de stat, secția reală, toate

șoara în 1912, Din 1914—18 a servit în arm. aust.-ung., demobilizat ca loc. în res. În 1919 a fost numit măestru pract. la lic. „Traian Dodă“, Caransebeș. În 1920 a trecut exam. de specialitate la cursul de gimnastică de la Univ. din Cluj. În 1920 măestru supl. la lic. „Coriolan Brediceanu“, Lugoj.

8. **Dr. Fireza Gheorghe**, născut la 30 Nov. 1887 în Hobița-Uricani jud. Hunedoara. Studiile elementare le-a făcut în satul natal și la Hațeg, iar cele liceale la Lugoj (cl. I—V) și Blaj (cl. VI—VIII), unde a depus și examenul de maturitate. După absolvirea studiilor secundare a fost trimis din partea Ven. Ordinariat de Lugoj la Universitatea de Propaganda Fide în Roma, unde între anii 1909—1915 a urmat studiile filosofice și teologice, obținând în amândouă diploma de doctor. Reîntors acasă a funcționat ca adm. parochial în Beba-veche și în Iancahida (jud. Torontal). În 1917 a fost numit prof. de Teologie la Seminarul diecezan din Lugoj, iar în 1919 profesor de religie pentru școalele secundare din Lugoj. De prezent e și Rectorul Convictului diecezan din Lugoj. Pe lângă multe articole de ziar a mai scris și publicat: 1. *Apologetica religiei creștine catolice*, Manual pentru cl. VIII liceală. 2. *Unirea dela 1700*. 3. *Oara de adorațiune*. 4. *Pânea celor mici*. 5. *Biserica sobornicească*. A mai scris „*Sfinții Părinți*“ și a tradus din italienește: 1. *Pildele lui Isus*. 2. *Patimele Domnului*, meditații. 3. *Oara sfântă* și altele.

9. **Guillaume Antonie**, născut la Sorbiers (Franța), la 1 Februarie 1897. Clasele primare le-a făcut la Sorbiers, clasele primare superioare la Montbrison, clasele secundare la L' Argentière (Lyon). — Studiile universitare la Facultatea de litere (Lyon). — A făcut campania contra Germaniei de la 1916 până 1918 (Aisne — Verdun — Somme). Licența în litere la Lyon 1920. — Numit profesor de misiunea universitară franceză în România de limba franceză la liceul „Cor. Brediceanu“ din Lugoj. (Septembrie 1920).

10. **Herlo Petru**, născut la a. 1888, 26 Iulie. Clasele primare în Cheruluș (Arad) — Șase clase liceale în Beius, două în Blaj. Studiile universitare — teologice la Universitatea din Budapesta. În 1916 a fost hirotonit întru preot, servind ca preot în Silha și Lățunaș. În vara a. 1919 — după terminarea cursurilor prof. din Cluj, fost numit profesor practicant la lic. „Cor. Brediceanu“, iar în 1920 prof. supl. la același liceu.

11. **Léh Victor**, profesor suplitor de limba germană și franceză. Născut în comună Filipova (Voivodina — Iugoslavia) la 31 Iulie 1892. — Toate 8 clasele secundare cu maturitatea (1903—1911) le-a făcut la liceul catolic din Neoplanta (Voivodina — Iugoslavia). A făcut studii de geografie, istorie și filosofie la universitățile din München, Bordeaux și Cluj. A fost numit la liceul „Cor. Brediceanu“ la 1 Septembrie 1920.

12. **Linția Isac**, prof. titular provizor de limba latină și elenă. S'a născut la 18 Mai 1879 în comuna Jertof, jud. Caraș-Severin. Școalele primare le-a făcut în comuna natală și în Biserica-Albă, iar cele secundare în liceul de stat magh. din Biserica-Albă, unde au depus și maturitatea în a, 1901. Studiile superioare le-a făcut la Universitatea din Budapesta, facultatea filosofică în 1901/2—1904/5. În Febr. 1906 a dat examenul de licență din l. latină și elenă. În 1906—7 a fost aplicat ca prof. practicant la liceul de stat magh. din Biserica-Albă. În Oct. 1907 a dat examenul de capacitate, obținând diploma de profesor pentru școalele secundare. În 15 Sept. 1908 a fost numit prof. supl. la liceul de stat magh. din Zalaegerszeg, iar în 28 Ianuarie 1911 prof. titular definitiv tot acolo. Dela 15 Martie 1915 până la 21 Ianuarie 1916 a făcut serviciu militar în războiul mondial. În 1 Oct. 1921 a fost numit de Directoratul General din Cluj prof. titular provizor la liceul de stat „Coriolan Brediceanu“ din Lugoj.

13. **Mărgineanu Alexandru**, profesor titular definitiv de limba latină și elenă. Născut la 20 Iulie 1865 în Blaj, județul Alba de Jos. Școalele primare și secundare le-a făcut în Blaj. La Universitatea din Budapesta a terminat studiile teologice, la Universitatea din Cluj filosofice, unde a dat examenele de licență și capacitate, după care a obținut diploma din filologia-clasică și l. română. A funcționat ca profesor la școala normală de stat din Arad, apoi la liceul de stat din Zalaegerszeg și Zombor. În 1 Septembrie 1919 numit director provizor și prof. titular la liceul român de stat din Salonta. La 1 Septembrie 1921 a fost transferat la Lugoj.

14. **Mihoc Nicolae**, prof. tit. prov. de istorie și geografie. Născut în Beiuș-Seliște jud. Bihor, la 5 Oct. 1893. Clasele primare le-a făcut parte în satul natal la un cantor bisericesc,

parte în Beiuș la școala conf. ref. pentru a putea posedă l. maghiară. În liceul din Beiuș a făcut toate clasele și maturitatea. A absolvat teologia la Sem. ortodox din Arad; obținând cvalificație pentru parohiile de cl. I. Tot la Arad a obținut și cvalificație de învățător. În Dec. 1918 a fost hirotonit de preot și a funcționat ca paroh în comuna Dragoești jud. Timiș până în vara anului 1919. A participat la cursurile pregătitoare pentru profesori; a dat examen fundamental și special din istorie și geografie. A funcționat cu titlu de supl. până în 1 Iunie 1921 când a fost numit tit. prov. în urma examenului de capacitate, obținând diploma de profesor.

15. **Mitariu Ioan**, Născut în Lugoj la 2/14 Martie 1886. Clasele primare I—V le-a făcut la șc. primară conf. gr. or. Lugoj; apoi la șc. primară maghiară de stat cl. III—IV și 6 clase de liceu de stat tot în Lugoj, cl. VII—VIII și examen de matur. la liceul român conf. gr. or. în Brașov. 1906. Stud. teologice de 3 ani la Caransebeș. 1909. A servit ca preot în Opațița dela 1911—19 în cei din urmă 5 ani și învățător subst. la șc. conf. ort. în Opațița jud. Timiș. În vara anului 1919 și 1920 a făcut cursuri universitare la Cluj, unde a obținut examenele de specialitate la istorie și geografie. Până în prezent profesor suplinitor de ist. și geogr. la liceul „Coriolan Brediceanu“ din Lugoj și din 1 Martie 1922 administrator al Internatului Eforiei.

16. **Niculescu Stelian**, prof. titular provizor de științele naturale, născut la 21 Martie 1880 în Ploești, jud. Prahova. Clasele primare le-a făcut în Ploești, asemenea și cele secundare, la Liceul „Petru și Pavel“, făcând bacalaureatul în a. 1899. Studiile universitare le-a terminat la Facultatea de științe din București și Iași. Examenul de licență l-a trecut în luna Iunie 1906, iar cel de capacitate la 10 Iunie 1920. A funcționat la Ministerul Instrucțiunii publ. și al Cultelor din 26 Aprilie 1908—1 Ian. 1918. La 14 Iân. 1918 a fost numit prof. supl. din științele naturale la liceul din T.-Severin, servind până 1 Oct. 1918. Din 1 Noembrie 1918—1 Sept. 1919 prof. supl. în Giurgiu. Din 1 Octombrie 1919—1 Sept. 1920 prof. suplinitor la Liceul „Coriolan Brediceanu“ din Lugoj, iar din 1 Septembrie 1920 profesor titular prov. la acelaș liceu. A ținut conferințe publice și a scris articole în ziarele locale și 'n reviste științifice.

17. **Peteanu E. Aurel**, profesor suplitor de l. română și latină, drd. în fil., născut la 12 Aug. 1887 în comuna Surducul mare, județul Caraș-Severin. Clasele primare le-a făcut în Ticva-niul-mare și Vârșeț, iar cele 8 clase liceale în Timișoara (I-II), Lugoj (III-IV) și Beiuș (V-VIII), în anii 1898—1906. Bacalaureatul (maturitatea) l-a făcut tot în Beiuș în anul 1906. A absolvit teologia, urmând la Seminarile teologice din Timișoara și Blaj, a. 1906—1909. A făcut studii universitare la Universitatea din Budapesta: 1) la facultatea de drept; 2) la facultatea de litere și filozofie, luând absolutorul de litere și filozofie în a 1914. A funcționat ca preot în comuna Lighed (jud. Timiș), distinguându-se în catechizație, conducerea școlii, ca organizator de parohie, conducător de cor și muzică. A înființat societăți culturale-naționale și a elaborat și tipărit în ungurește o teză de doctorat cu titlul: „Poezia populară română din județul Caraș-Severin“, care ulterior a tradus-o și pe românește și a prezentat-o Universității din Cluj, ca teză doctorat. Cu data de 15 Aug. 1919 a fost numit prof. supl. de limba română și latină la liceul „Cor. Brediceanu„ din Lugoj, iar la 1 Sept. 1922 tot supl. cu leafă de titular. La 17 Decembrie 1920 a trecut examenul de licență (specialitate) din limba română și latină la Universitatea din Cluj, iar la 21 Martie 1922 tot acolo: examenul de capacitate, obținând diploma de profesor pentru l. română și latină. A scris „Pompei și viața română“ (trad. din ungurește), mai multe articole sociale, culturale, literare, pedagogice, estetice, foiletoane, dări de seama și conferințe.

18. **Simonescu Virgil**, profesor titular de desen artistic, născut la 15 IV 1881 în Gladna-română, jud. Caraș-Severin. Studiile secundare le-a făcut la liceul din Sibiu și Lugoj, unde a depus și maturitatea. După maturitate a urmat patru ani cursurile de pictură la Academia de arte din München, luând lecții la profesorii: Raupp, Feuerstein și Von Diez. A pictat 20 biserici în Banat și Ardeal. Nainte de războiu a făcut călătorii de studiu la Paris, Düsseldorf, Berlin, Dresda și Veneția. În 15 Aug. 1919 a fost numit de Consiliul Dirigent profesor titular din desenul artistic la liceul „Cor. Brediceanu.“ — Luând parte cu lucrările elevilor la concursul „Tinerimea Română“ București, în anul 1921, a luat premiul prim cu lucrările expuse.

19. **Teodoru Constantin**, profesor supl. de Matematici. Născut în Botosani la 9 Maiu 1892. Școala primară a făcut-o în Botoșani la sc. primară Nr. 3 de băeți, iar liceul tot în Botoșani, Liceul „Laurian.“ A absolvat cursurile Universității din Iași în 1916 și făcând școala militară de artelerie „St. Geniu“ 1916—17, a făcut campania ca sublocotenent în Batalionul 17 Pioner, iar în partea a 2-a (în Transilvania), în același grad la Bat. 6 Pioner; decorat cu ordinul „Coroana României“, în gradul de cavalier, cu panglica de virtuți militare și spade. A funcționat ca profesor suplimentar la Liceul Internat din Iași în 1915—16, iar în 1919 Oct. 1 a fost numit profesor supl. de matematici la Liceul din Lugoj, unde funcționează și azi. Din partea On. Minister al Instrucției, dir. din Cluj, i s'a mulțumit oficial pentru activitatea școlară și extra-școlară.

20. **Vidu Ioan**, profesor titular de muzică. Născut la 1 Dec. 1863 în Monerău jud. Arad. La 1881 a terminat Pedagogiul român confesional din Arad. Din 1881 până în 1883 învățător în Seleuș-Cighirel jud. Arad. Dela 1883—1888 profesor de muzică la pedagogiul și teologia din Arad. Dela 1888—1919 învățător la școala capitală română gr. or. din Lugoj și propunător de muzică la clasele superioare ale acestei școli. Dela 1919 până în prezent profesor titular la Liceul „Coriolan Brediceanu“ din Lugoj. — A fost elev particular al profesorului N. Popoviciu (prof. de muzică) și G. Muzicescu din Iași. Elev al Conservatorului din Iași la : Teorie, violină, bel-canto și armonie. La armonie a obținut premiul al treilea. Dela venirea în Lugoj, dirigentul „Reuniunii de muzică“ de aici, cu care a debutat la București, Iași, Chișinău (Basarabia), Brașov, Arad, Timișoara, și alte localități. Autor a mai multor compoziții. Decorat de către Regele Carol I al României cu „Bene merenti cl. I.“

Tabloul statistic al elevilor dela înființarea școalei.

1837—1922.

Anul școlar	Clasa	Români	Germani	Maghiari	Alți	Ortodoxi	Greco-cat.	Romano-catolici	Luterani	Calvini	Unitari	Izraeliți	Total
Epoca I. Școală gram. latină													
1837—38	I—IV					29	3	37	3	2	—	3	78
1838—39						37	—	44	2	—	—	3	86
1839—40						31	—	61	3	1	—	4	100
1840—41						25	—	59	3	1	—	3	91
1841—42						29	2	65	3	2	—	2	103
1842—43	I—V					24	1	65	3	4	—	1	98
1843—44	I—VI	Datele nu se găsesc				37	4	63	1	4	—	4	113
1844—45		găsesc				33	4	49	2	7	—	5	100
1845—46						31	2	49	2	6	—	8	98
1846—47						37	1	65	3	5	—	7	117
1847—48						42	5	58	2	6	—	5	118
1848—49						25	3	34	—	3	—	4	80
1849—50						35	6	33	2	1	—	1	78
Epoca II. Gimnaziu german													
1856—57	I	20	26	5	2	16	6	26	—	—	—	5	53
1857—58	I—II	20	24	4	2	15	7	23	—	—	—	5	50
1858—59	I—III	40	38	9	1	37	12	42	—	—	—	6	97
1859—60	I—IV	47	50	7	3	36	11	47	—	—	—	13	107
1860—61		55	36	12	—	45	10	53	—	—	—	5	103
Epoca III. Gimnaziu maghiar													
1861—62		59	25	18	—	53	6	39	—	—	—	4	102
1862—63		61	29	19	—	52	9	37	2	—	—	5	109
1863—64		78	41	18	—	67	11	44	3	—	—	12	137
1864—65		76	47	16	2	65	13	46	4	—	—	13	141
1865—66		112	30	22	1	94	20	35	5	1	—	11	165
1866—67		113	29	24	—	93	20	35	4	1	—	13	166
1867—68		118	28	24	—	98	20	38	2	2	—	10	170
1868—69		102	21	20	2	93	11	32	3	1	—	5	145
1869—70		90	20	10	3	74	19	33	1	1	—	4	132
1870—71		86	22	18	1	74	13	37	—	—	—	3	127
1871—72		70	13	19	—	60	10	27	—	1	—	4	102
1872—73		64	16	20	—	51	13	28	—	1	—	7	100
1873—74	I—V	69	18	23	1	59	11	34	—	3	—	4	111
1874—75	I—VI	79	24	44	—	69	12	49	—	6	—	11	147

Anul școlar	Clasa	Români	Germani	Maghiari	Alți	Ortodoxi	Greco-cat.	Romano-catolici	Luterani	Calvini	Unitari	Izraeliți	Total
1875—76	I—VII	89	37	56	2	80	14	62	2	6	—	20	184
1876—77	I—VIII	89	25	75	4	78	15	66	2	2	1	19	183
1877—78		72	21	78	1	63	10	67	1	4	1	26	172
1878—79		84	38	86	4	79	12	73	2	4	1	41	212
1879—80		83	43	88	8	78	10	77	3	4	2	48	222
1880—81		73	37	92	5	67	12	63	5	4	1	55	207
1881—82		79	18	94	5	67	16	54	4	7	1	47	196
1882—83		76	29	85	3	67	14	60	6	3	1	42	193
1883—84		64	36	93	1	64	16	64	10	4	—	36	194
1884—85	I—VIII	67	8	107	1	61	13	72	5	6	—	36	193
1885—86		60	11	89	1	53	12	55	6	3	—	32	161
1886—87		69	14	102	3	68	16	60	5	3	—	36	188
1887—88		82	18	82	2	74	14	57	3	3	—	33	184
1888—89		85	22	84	2	78	10	58	7	2	—	38	193
1889—90		89	31	72	1	82	9	51	7	4	—	40	193
1890—91		83	53	54	2	77	10	59	6	4	—	36	192
1891—92		76	33	69	5	69	12	57	5	7	—	33	183
1892—93		78	68	48	1	69	14	56	10	5	—	41	195
1893—94		87	70	58	1	74	14	75	5	7	—	41	216
1894—95	I—VIII	92	74	60	2	75	16	77	6	5	—	49	228
1895—96		87	70	73	1	68	18	75	8	4	—	58	231
1896—97		89	78	59	1	71	18	70	8	7	—	53	227
1897—98		90	89	88	1	71	20	103	10	7	—	67	278
1898—99		94	98	97	1	78	19	104	12	5	1	71	290
1899—1900		104	75	102	2	87	21	86	11	8	1	69	283
1900—901		91	68	107	3	82	18	87	9	8	1	64	269
1901—02		82	79	110	3	77	14	96	12	8	2	65	274
1902—03		94	75	111	3	93	11	89	11	9	—	70	283
1903—04		112	53	122	4	107	13	78	11	14	—	68	291
1904—05		88	53	121	5	87	11	77	11	11	—	70	267
1905—06		96	37	148	4	96	10	87	13	15	—	64	285
1906—07		96	38	142	2	88	10	92	7	16	1	64	278
1907—08		91	33	127	1	68	26	88	7	71	—	52	262
1908—09		84	32	145	1	86	9	87	9	24	2	45	262
1909—10		91	33	143	1	91	11	90	9	15	2	52	268
1910—11		108	19	172	4	97	31	95	11	14	5	50	303
1911—12		116	42	143	2	90	42	90	6	11	2	63	303
1912—13		147	25	151	2	109	52	86	5	13	2	58	325
1913—14						Datele nu se găsesc							345
1914—15		157	17	153	2	112	63	68	10	18	—	58	319
1915—16		155	29	145	2	113	60	79	10	15	—	54	331
1916—17		127	31	156	2	98	47	91	9	14	—	57	316
1917—18		144	31	299	1	119	45	118	7	19	—	67	375

Anul școlar	Clasa	Români	Germani	Maghiari	Alți	Ortodoxi	Greco-cat.	Romano catolici	Luterani	Calvini	Unitari	Izraeliți	Total
Epoca IV. Liceul „Coriolan Brediceanu“													
1918—19		139	133	—	—	109	30	107	8	18	—	62	334
1919—20		284	8	25	—	236	48	25	2	3	—	24	317
1920—21		345	16	30	3	285	60	18	2	4	—	25	394
1921—22		335	9	35	6	318	71	18	4	—	—	24	435
1922—23		433	11	48	1	347	86	24	4	1	—	31	493

Tabloul

elevilor cari au dat examen de maturitate la liceul
„Coriolan Brediceanu.“

Anul 1919—20.

Nr. cur.	N u m e l e	Declarat	Urmează la
1	Alexandrescu Rom.	matur cu bine	
2	Căpușa Ioan	simplu matur	
3	Cioran Ioan	matur cu foarte bine	
4	Curea Ioan	matur cu foarte bine	
5	Curiac Olga partic.	simplu matur	
6	Giurgiu Augustiu	simplu matur	
7	Giurgiu Eugen	simplu matur	
8	Gyermek Svetozar	simplu matur	
9	Jucu Coruel	matur cu bine	
10	Jurca Nicolae	matur cu foarte bine	
11	Oprean Nicolae	matur cu foarte bine	
12	Popoviciu Ioan	matur cu foarte bine	
13	Proșteanu Coriolan	simplu matur	
14	Rónay Arpad	simplu matur	
15	Secoșian Vior. part.	matur cu bine	
16	Stan Constantin	matur cu bine	
17	Stoia Ioan	matur cu foarte bine	
18	Stoichescu Petru	simplu matur	
19	Totoian Ioachim	simplu matur	
20	Verca Silviu partic.	matur cu bine	
21	Vuc Ioan	simplu matur	
22	Kókay Carol partic.	simplu matur	A dat examen parțial din l. română și l. latină

Anul 1920—21.

1	Ardelean Victor	simplu matur	teologie
2	Balangianu Trăian	corigent la mat.	chimie
3	Caba Victor	matur cu bine	tehnică
4	Cioran Simeon	matur cu foarte bine	silvicultură
5	Ciulonescu Ioan	matur cu foarte bine	tehnică
6	Crainicescu Eugen	simplu matur	silvicultură
7	Crețian Ioan	matur bine	tehnică
8	Doboșan Petru	simplu matur	litere
9	Dobrescu Alexandru	repetent	—
10	Dorca Eugen	matur cu bine	medicină
11	Gășpar Nicolae	simplu matur	medicină
12	Groza Marian	simplu matur	acad. de veter.

Nr. cur.	N u m e l e	Declarat	Urmează la
13	Ilie Aurel	simplu matur	teologie
14	Iorga Casiu	simplu matur	medicină
15	Mladescu Trifu	simplu matur	silvicultură
16	Nicolescu Cornel	simplu matur	teologie
17	Pașca Olga	corigentă la latină	litere
18	Petrovici Aglaia	matur cu bine	chimie
19	Rabagia Traian	corigent la matem.	tehnică
20	Sârbu Romulus	simplu matur	medicină
21	Secoșan Emilia	simplu matur	desemn
22	Stefanovici Cornel	corigent la latină	drepturi
23	Vior Victor	matur cu bine	tehnică

Anul 1921—22.

1	Baba I. Constantin	simplu matur	chimie
2	Berariu Gh. Gh.	corigent la l. latină	acad. comere.
3	Botez S. Anastase	matur cu bine	arta dră: Com.
4	Caiman T. Aurel	simplu matur	agricultură
5	Drăgoiu I. Pavel	simplu matur	marină
6	Folea N. Nicolae	corigent la Fizică	comerciale
7	Gașpar M. Titus	simplu matur	teologie
8	Hubian A. Dimitrie	matur cu bine	chimice
9	Ieța I. Ioan	matur cu bine	medicină
10	Ioanoviciu D. Dimitr.	corigent la l. latină	marină
11	Jurca I. Vasile	matur cu foarte bine	tehnică
12	Muntean I. Viorel	corigent la Fizică	teologie
13	Seviciu P. Tiberiu	simplu matur	administrație
14	Somogyi Gheorghe	corig. la Matematică	comerciale
15	Șuiaga I. Sabin	matur cu bine	medicină
16	Török S. Iuliu	simplu matur	mehanică
17	Țenchea P. Ioan	matur cu foarte bine	științ. pol., drept
18	Văleanu A. Aurel	simplu matur	econ. pol., drept
19	Zestrean P. Petru	matur cu bine	comerciale
20	Carianopol Gh. I. par.	corigent la Fizică	drept
21	Dobrin Gh. Ov. part.	simplu matur	funcționar
22	Muntean I. P. part.	matur cu bine	litere și filoz.
23	Stănescu N. V. part.	matur cu bine	medicină
24	Terfaloga D. A. part.	simplu matură	drept
25	Vasile A. Lucian	simplu matur	drept

Dr. Vasile Lohan
director.

92/90

26/3206 VI 6i

3-

